

מדשן ביתך

גליון
מס' 108

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א
נערך לדפוס לע"נ המחנך רבי דוד ב"ר חיים הכהן עדני זצ"ל

תולדות
תשע"ה

המשמעות הפשוטה שיצחק הוא בנו של אבימלך, אך המשמעות האמיתית אליה התכוונו - מהתפילה על אבימלך, התעברה שרה, וזוהי דרכם של ליצנים לומר דברים שיש להם משמעויות שונות וכשיבואו אליהם בטענות על דבריהם, יוכלו להיתמם ולומר לא זו היתה כוונתנו, וכדי להוציא מליבם של הנוהים אחרי דברי הליצנים, יצר הקב"ה זיו פניו של יצחק כאברהם.

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כ"ה - י"ט)

מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק. [רש"י]

לכאורה צריך להבין. אברהם העברי, שכל העולם מעבר אחד של הנהר וכולם בעבר השני, לחם עם נמרוד, עם המלכים ועם כל עובדי האלילים שבדור ויצא מנצח, ורק מול ליצני הדור נתרשלו ידיו והיה צריך שהקב"ה יבא לעזרתו וליצור את קלסתר פניו דומה לשל אברהם, רואים מהו הכח השטני העצום של הליצנות, שאפילו לוחם כאברהם, חסר אוניס לגביה, וצריך לסייעתא דשמיא מיוחדת נגד ההרס והרעל שהיא מפיעה.

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כ"ה - י"ט)

בא וראה כח השלום, שבשעה שנטלטה שרה מיד פרעה ליד אבימלך ונתעברה ביצחק, היו אומות העולם אומרים: הלבן מאה שנה יולד, אלא היא מעוברת מאבימלך או מפרעה, והיה חשד בליבו של אברהם על אלו הדברים. מה עשה הקב"ה, אמר למלאך הממונה על יצירת הוולד, עשה כל איקונין שלו כדמות אביו, כדי שיעידו הכל שהוא בנו של אברהם. מניין ממה שקראו בעניין אלה תולדות יצחק בן אברהם ממשמע שהוא אומר, יצחק בן אברהם, איני יודע שאברהם הוליד את יצחק, מה תלמוד לומר אברהם הוליד את יצחק, שכל הרואה אברהם, היה אומר בוודאי שאברהם הוליד את יצחק. ממה שהיה קלסתר פניהן דומין זה לזה, לכך נאמר אברהם הוליד את יצחק. [תנחומא ב']

"בעל הטורים" בפרשת וירא על הפסוק וה' פקד את שרה [כ"א א] כתב וזה לשונו: שאמרו נסתרה עם אבימלך וכתוב אם טהורה היא ונקתה ונזרעה [במדבר ה' כ"ח]. בדבריו ביאר בעל הטורים את סמיכות הפרשיות של המעשה עם אבימלך לבין הפרשה של וה' פקד את שרה, וכתב בעל הטורים שבגלל ששרה כביכול נסתרה עם אבימלך וכמבואר במדרש שאף אברהם אבינו חשש שמא נתעברה מאבימלך, ושרה שטהורה היתה זכתה שנפקדה כמבואר בגמ' ברכות [לא]: שאם היתה עקרה נפקדת, רואים שאם התברר שטהורה היא, זוכה להיפקד, לכן כאן כותבת התורה שבזכות שנשארה בטוהרה אצל אבימלך נפקדה.

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כ"ה - י"ט)

לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו. [רש"י]. שואל הרב מבריסק, מה הועילו הליצנים בליצנותם, הרי מ"מ היה כאן נס. שרה אמנו, שהיתה עקרה כבת תשעים, ילדה. אלא, מטרתם של ליצני הדור היתה להכניס רוח כפירה במקורו של הנס שהוא מאברהם, וטענו שהנס קרה מאבימלך. וזה דרכם של הרשעים, לומר ניסים אכן קורים, אך זה קורה אצל הרשע ולא אצל הצדיק.

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כ"ה - י"ט)

לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק. [רש"י] בעל "תרומת הדשן" בספרו ביאורי מהרי"א על התורה מקשה, מדוע דווקא כאן מציינת התורה שאברהם הוליד את יצחק והיו צריכים להוכיח מקלסתר פניו של יצחק שהוא בנו של אברהם, והרי כבר בפרשה הקודמת מוזכר כבר שאברהם הוליד את יצחק? ומתריץ, דווקא בפרשה זו שהתורה מספרת על תולדותיו של יצחק, יעקב ועשיו, ראתה התורה להעיד על עובדת היות יצחק בנו של אברהם. כי ליצנותם של ליצני הדור חזרה בלידתם של יעקב ועשיו, טענת הליצנים היתה כי אם שרה הצדקת היתה מתעברת מבעלה, שאף הוא צדיק, לא היה מקום ללידתו של רשע כעשיו, שהרי יצחק בא ממקורות קדושים וטהורים. ואם בכל זאת נמצא פגם בזרעו של יצחק, הרי שהוא עצמו פגום, כי הוא עצמו בא מאבימלך. ולכן הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק כאברהם כדי להכחיש את טענותיהם של הליצנים, ויצחק נולד מאברהם ולא מאבימלך.

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כ"ה - י"ט)

לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה. [רש"י] מדוע נקראים ליצני הדור ולא רשעי הדור, שהרי סוף כל סוף הוציאו שם רע לשרה? אלא, רש"י בלשונו הזהב התכוון ודייק באומרו לפי שהיו ליצני הדור אומרים, ליצני הדור רק היו אומרים אך לא באמת חשבו כך והאמת היא שכולם ידעו שיצחק הוא בנו של אברהם, ואף אחד לא חשב שמאבימלך התעברה שרה, ואף הם רק התכוונו לאומרו בתור ליצנות. ה"חתם סופר" מתריץ על דרך הדרוש, אברהם התפלל על אבימלך על רפואת אבימלך אשתו ואמהותיו שיוכלו ללדת, [לעיל כ' - י"ז], וכתוב בגמרא [ב"ק צ"ב] כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, ואברהם אבינו זכה להיפקד בגלל שהתפלל על אבימלך וליצני הדור אמרו משפט המשתמע לשתי פנים, מאבימלך נתעברה שרה,

הגדולה של יצחק, שבעצם תפילתו הוא מקרב את מותו של אביו. ומוסיף ר' יוסף חיים, "ויעתר לו ה'" (בשם המלא) הוא בגימטריה שבע מאות ארבעים ושמונה, שזה בגימטריה "חמש שנים". אמר על זה רבי אהרון קוטלר, שגימטרייה זו נאמרה ברוח הקודש.

"ויעתר יצחק לה" (כ"ה - כ"א)

הרבה והפציר. ויעתר לו, נתרצה והתפייס ונתפתה לו. [רש"י]

בספר "פרפראות לחכמה" כתב רמז נפלא מדברי רש"י. בפרשת ואתחנן [דברים ג' כ"ו] אמר הקב"ה למשה רבנו "רב לך", ופירש רש"י שם, שלא יאמרו הרב כמה קשה "מפציר" והתלמיד כמה סרבן, והנה משה רבינו התפלל כמניין ואתחנן, ועל תפילות אלו אומר הקב"ה שמושה רבינו מפציר, למדים אנו שהפצרה היא כמספר תפילות משה, שהם 515. וכאן כתוב "ויעתר יצחק" ומפרש רש"י "הפציר". וכנראה שגם יצחק התפלל חמש מאות וחמש עשרה תפילות. והנה – הגימטריה של "יצחק רבקה" עולה חמש מאות וחמש עשרה. וזה הפירוש "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו" שהתפלל כפי הגימטריה שלו ושלה.

"ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו" (כ"ה - כ"א)

הרשב"ם פירש את המילה "לנוכח" – בשביל. יצחק התפלל בעד אשתו ולטובתה, כי על עצמו לא היה צריך להתפלל, כי היתה לו הבטחה – "כי ביצחק יקרא לך זרע", [י"ז - י"ט] "וקראת את שמו יצחק והקימותי את בריתי איתו לזרעו אחריו". ולכן על עצמו לא חשש שימות בלא בנים, רק חשש שזה יתקיים ע"י אשה אחרת, לכן התפלל לנוכח אשתו, בשבילה ולטובתה. וכן מבואר במדרש [בר"ר ס"ג - ה'], שיצחק התפלל ואמר: ריבנו של עולם! כל בנים שאתה נותן לי, יהיו מן הצדקת הזאת. הרי, שלא התפלל על כך שיהיו לו בנים, שעל זה כבר היתה לו הבטחה, אלא התפלל שאותם בנים יהיו מרבקה, שלה לא היתה הבטחה זו.

"ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו" (כ"ה - כ"א)

יש לתהות מדוע יצחק התפלל "לנוכח אשתו" איזו מעלה יש בתפילה זו יותר מאשר תפילה בבית המדרש או בבית הכנסת, אומר רבי שמעון סופר, ההלכה שהמתפלל על חבירו, צריך להזכיר את שמו ואת שם הוריו, אלא א"כ מתפללים לידו, שאז אין צורך להזכיר את שם ההורים. – כאשר הורי החולה רשעים, לא כדאי בכלל להזכיר את שמם, ולכן במקרה כזה, חשוב לבקר את החולה ולהתפלל לידו דווקא, שאז אפשר להתפלל בלי להזכיר את ההורים הרשעים, מה שאי אפשר לעשות בתפילה בבית הכנסת. ומכיוון שאביה של רבקה היה רשע גדול שלא ראוי להזכיר את שמו בתפילה על רבקה, לכן התפלל יצחק "לנוכח אשתו" – כדי שלא יאלץ להזכיר את שם הרשע בתפילתו.

"ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו" (כ"ה - כ"א)

"לנוכח אשתו", זה עומד בזווית זו ומתפלל, וזו עומדת בזווית זו ומתפללת. [רש"י] ה"ט" בספרו "דברי דוד" עה"ת שואל, למה הדגישו חז"ל שעמדו בזוויות? ומתריץ, אנו יודעים שתפילה היא במקום הקרבנות, ומקום תפילת האבות היא כמזבח, ותפילתם היא כזריקת הדם שהיא בשתי זוויות – שנים שהם ארבע, לכן התפללו זה בזווית זו וזו בזווית זו.

בספר "כמוצא שלל רב" הביא מהלך אחר מדברי בעל הטורים, בשם רבי יעקב קאפיל מרגלית בספרו "קול יעקב" (וניציאה ת"ח). הגמ' שם מביאה שחנה אמרה לפני הקב"ה "אם ראה מוטב, ואם לא תראה, אלך ואסתר בפני אלקנה בעלי, וכיון שאני אסתתר, ישקו אותי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר "ונקתה ונזרעה זרע וכו'" הרי, שבדרך זו יכולה עקרה לזכות בבנים, ע"י זה שתסתתר וישקוה ויתברר שטהורה היא ולא חטאה, ולפי"ז הביאור "על כן יאמרו ליצני הדור מאבימלך נתעברה שרה", היינו: בשביל שנסתרה עם אבימלך, מן הדין שיהיו לה בנים, וכמו שהתורה מעידה "ונקתה ונזרעה זרע", וגם אברהם היה בליבו שלא בזכותו נולד יצחק, אלא בזכותה של שרה, בשביל שנסתרה עם פרעה ואבימלך, ולא היה בידה כל חטא, וכסוטה שנמצאה טהורה. לכן הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומים לאברהם, כדי שידעו הכל ש"אברהם הוליד את יצחק", דהיינו שבזכותו של אברהם נולד יצחק.

אברהם הוליד את יצחק (כ"ה - י"ט)

מצאנו בתורה שתי סגנונות לשון ביחס ללידת אב את בנו, בפרשתינו הלשון הוא הוליד, ולשון זה מדוקדק לפי כללי הלשון, שהרי אברהם הוליד את יצחק, גרם את לידתו, ואילו שרה, האם, ילדה את יצחק. אך במקומות אחרים הלשון הוא ילד, כגון "וכנען ילד את צידון בכורו" [י' - ט"ו], וכן "ארפכשד ילד את שלח" [י' - כ"ד], א"כ צריך להבין מדוע התורה בחרה כאן דווקא בלשון הוליד. אומר ה"כלי יקר", התורה באה לרמוז שאברהם לא זו בלבד שהוא ילד את יצחק והיה אביו, אלא הוא גם "הוליד את יצחק" – נתן לו את כח ההולדה וזכה אותו ביכולת ללדת. התורה להלן מבטאת מהו אותו כח, "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא", שניהם התפללו על צאצאים, ובכל זאת "ויעתר לו ה'" – לו ולא לה, שאינו דומה תפילת צדיק בן צדיק, לתפילת צדיק בן רשע, הרי שזכותו של אברהם אביו עמדה לו ליצחק שיוכל ללדת, וא"כ "אברהם הוליד את יצחק".

"בקחתו את רבקה" (כ"ה - כ)

רבי יהודה אריה די מודינא מעיר, פעמיים מופיע "בקחתו". כאן, ובירמיה [פ' - א] "בקחתו אותו והוא אסור באזיקים". לרמז, שאדם הלוקח אשה, נעשה "אסור באזיקים".

"ויעתר יצחק לה" (כ"ה - כ"א)

שואל הרב מבריסק, מדוע לא מצאנו שאברהם התפלל על שרה, הרי גם היא היתה עקרה, ולמה מצאנו תפילה זו רק אצל יצחק? ומתריץ, במדרש רבה בפרשת וירא [נ"ג - ד] כתוב, שלשרה לא היה כלל רחם, ולכן אברהם לא התפלל, שהרי זו כתפילת שווא [ברכות נ"ד], אבל רבקה, אפילו שהיתה עקרה, אבל היה לה רחם, ולכן התפלל עליה יצחק.

"ויעתר יצחק לה" (כ"ה - כ"א)

הרבה והפציר. ויעתר לו, נתרצה והתפייס ונתפתה לו. [רש"י]

לשונות אלה באו ללמד שתפילות רבות התפלל יצחק עד שנענה. – אומר רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, אברהם אביו מת קודם זמנו, שהרי היה צריך לחיות מאה ושמונים שנה וחי רק מאה שבעים וחמש, כדי שלא יראה בימיו שעשיו יוצא לתרבות רעה. א"כ, אם יצחק יהיה עקר עוד חמש שנים, היה יכול אברהם לחיות עוד חמש שנים, וזה בעצם היתה ההתלבטות

צדיק עדיף על צדיק בן רשע. לצדיק בן רשע יש תחום שבו הוא יכול להוכיח את עצמו, הוא עולה במעלות התורה - תחום שהוונח ע"י אביו. אבל לגדול בבית של צדיק ולהישאר צדיק, זה אתגר, כי תמיד הילד יהיה הבן של... הדרישות ממנו החל מהינקות הן גבוהות, והאתגר להיות יותר מהאבא או לפחות כמוהו, הוא אתגר כמעט בלתי אפשרי. ממנו דורשים מרגע הולדתו שיהיה ה"חפץ חיים", ואם לא, לפחות שיהיה כמו אבא, והלא אבא כבר אדם מבוגר, והבן הצעיר זקוק למנוחה ולשחק כדרך הילדים, וכל צעד שצוידע הבן, אם אינו ממש בדרך העלייה, מיד מזכה אותו בקיתונות של מוסר כדורבנות, מתי תגדל? מתי נזכה לראות ממך נחת? מדוע אינך לומד עכשיו, הלא אתה הבן של הרב, לא מתאים לך להתנהג כך. הוא לא יכול לצאת לחופש, כי נועד לגדולות ואין לו פנאי לעסוק בשטויות. תמיד הוא נתון לתחרות ולמאמץ עצום, עד שניתן לומר כי אם בסופו של דבר יצא ממנו צדיק, זה לא בגלל שאביו צדיק, אלא למרות אביו הצדיק. ולעומתו, בן הרשע, נכון שהיה לו קשה להגיע לצדקות, אבל כשסוף סוף הגיע אליה, הוא חש תחושה מאוד נעימה לנוכח מה שעשה, הוא מתבונן בבוז ובשאט נפש בדרך החיים של אביו, ומרוצה מאוד מדרכו החדשה.

"כי עקרה היא" (כ"ה - כ"א)

הכתיב הוא "הוא", והקריא הוא "היא". אומר ה"משך חכמה", הנה יצחק בן ארבעים בקחתו את רבקה, ורבקה היתה בת שלש, וכשנולד יעקב היה יצחק בן שישים, וא"כ רבקה היתה בת עשרים ושלוש. נוריד אחת עשרה שנה בחיי אשה עד שיוולדת [יבמות ט"ז], א"כ היתה רבקה עקרה רק י"ב שנים, וזה "כי עקרה הוא" - הוא בגימטריה י"ב.

"כי עקרה הוא" (כ"ה - כ"א)

מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים. [יבמות ס"ד:]

כאן המקום לשאול האם מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים לכן הם צריכים לסבול? מתרץ ה"חתם סופר", הקב"ה רוצה שיהיה לעמו ישועה, לכן מביא גזירה על הצדיקים, וכשהם מתפללים, נושעים כולם. מכאן מבינים, מדוע הקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, הסיבה נובעת מכך שע"י זה יגאלו הרבה אנשים מהצרות שלהן. ואכן התורה מספרת לנו, כי בזמן ששרה אמנו נפקדה, נפקדו איתה עקרות רבות.

"כי עקרה הוא" (כ"ה - כ"א)

משמעות הפסוק שרק רבקה היתה עקרה אבל יצחק לא היה עקר, אבל אצל אברהם ושרה שניהם היו עקרים, ודבר זה אנו למדים מדבריה של שרה שאמרה לאברהם חמסי עליך [בראשית ט"ז ה'] וכתב רש"י שם חמס העשוי לי, עליך אני מטילה העונש, כשהתפללת להקדוש ברוך הוא מה תתן לי ואנכי הולך ערירי, לא התפללת רק עליך, והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך, מדוע לא התפללת שהילד יוולד ממני. הקב"ה שמע את תפילתך ונולד לך ילד מהגר ולא ממני. משמע שאברהם גם היה זקוק לתפילה כדי להיפקד בבוז, א"כ נשאלת השאלה מדוע אצל אברהם

"ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא" (כ"ה - כ"א)

רבי שלמה גאנצפריד בעל הקיצוץ"ע בספרו "אפריון" שואל, מן הראוי לשנות את סדר הכתוב בפסוק, וכך היה ראוי לכתוב "ותהי אשתו עקרה ויעתר יצחק לה'". אלא, שרמז גדול יש כאן, שלכאורה היה נראה שבגלל שהיתה עקרה לכן התפללה, אבל האמת בדיוק הפוכה, חז"ל אמרו ביבמות [ה"ג] כי היתה רבקה עקרה, מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים. זאת אומרת, כי גלוי וידוע היה לפני הקב"ה, כי עתידים אותם צדיקים להתפלל בגלל צרתם, ומשום כך עשה אותם עקרים. וא"כ סדר המאורעות כפי שכתוב בפסוק, רצון הקב"ה לתפילתם של צדיקים, וכתוצאה מכך עקרותה של רבקה.

"ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא" (כ"ה - כ"א)

ויעתר לו - ולא לה שאין דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה. [רש"י]

צריך להבין מדוע תפילתו של צדיק בן צדיק עדיפה על תפילתו של צדיק בן רשע, הרי לגדול בסביבה של רשעים ולעמוד בכל הניסיונות ולצאת צדיק, זו משימה קשה יותר מלהיות בסביבה של צדיקים ולהישאר צדיק? ה"משך חכמה" בפרשת בחוקותי [ויקרא כ"ו מ"ד] מאריך לבאר את השתלשלות המאורעות של עם ישראל במשך שנות גלותו, ומוכיח כי ההשגחה העליונה סיבבה שעם ישראל אחרי תקופה של גזירות וגלות, ינוחו במשך תקופה ארוכה קרוב למאה או מאתיים שנה, ולאחר מכן שוב הגזירות חוזרות ובאות באות עליהם, ורבים מהעם נכחדים מהגזירות, והנשארים יצאו לגלות ויפוצו לכל עבר, ומהם שמתאחדים למקום רחוק ומתחילים לבנות הכל מחדש, ומשתקעים במקום החדש ומשקיעים ועושים חיל בלימוד התורה עד שלא ירגישו כלל את היותם גרים בארצם, ושוב חוזר חלילה גזירות באות וכו', והסיבה לכך מסביר ה"משך חכמה", היא משתי סיבות, לקיום האומה ולשמירת התורה בטהרתה, כי טבע האדם לתקן להוסיף ולחדש דברים שלא היו אצל אבותיו, ובלשונו "להתקדם", והנה אצל אומות העולם כל אחד יכול להמציא ולחדש בכל תחום ככל העולה על רוחו, לא כן בתורתנו, בזמן שבית המקדש היה קיים אשר מלבד ההופעה האלוקית הרוחנית ששרתה עליהם תמיד, ובפרט בימי בית מקדש ראשון שעוד היו נביאים, היה אור אלוקי תמידי על עם ישראל, ובית דין חשוב היה יכול אף לבטל את דברי בית דין קדום לו, וכל אחד הרגיש כי יש ביכולתו לפעול ולשנות, אבל אחרי חורבן הבית שיש ירידת הדורות ואין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו, ולא להחדש דברים, מה יעשה האדם שטבעו להתחדש, התחדשותו תהיה לכיוון השלילי, לבקר מעשה אבותיו, ולאט לאט יעזוב את התורה הקדושה וקיום המצוות, עד שיחרה אף ה' ויגרשו מארצו, ואז יתעוררו בקרב רגשי קודש לשוב אל ה' ותורתו ושוב מתחילים ללמוד תורה, כותבים ספרים, פותחים ישיבות חדשות ומחזקים ישיבות קיימות, ויש לדורות ההמשך אתגר חדש ביהדות.

על פי בחינת ההיסטוריה של עם ישראל במשך שנות קיומו בעיני התורתיות של רבי מאיר שמחה מדווינסק, אפשר להבין מדוע צדיק בן

יצחק התפלל שיהיו בהם המעלות הללו. בספר "ומתוק האור" כתב, שדבר זה רמוז בפסוק "ויעתר יצחק ה' לנוכח", "נוכח" ר"ת נוי פח חכמה, אבל כאשר "ויתרוצצו הבנים בקרבה" הבין כי גם אם יש נוי וכה, מ"מ אם הם מפרכים לצאת קודם הזמן, חכמה אין כאן. "ותאמר אם כן" ר"ת פח נוי - אבל בלי חכמה, "למה זה אנוכי", כי אין טעם לבנים שאין בהם חכמה.

"ויתרוצצו הבנים בקרבה" (כ"ה - כ"ב)

כתוב בספר חסידים [תתשל"ג], מהחשש פן ילמד יעקב מעשיו, הכניסו איבה בליבם עוד בבטן אימם, ומשם התחיל הפירוד.

"ויתרוצצו הבנים בקרבה" (כ"ה - כ"ב)

כשהיתה עומדת על בתי כנסיות ובתי מדרשות, יעקב מפרסם לצאת, ובשעה שהיא עוברת על בתי ע"ז, עשו רץ ומפרסם לצאת. [בר"ר פס"ג] רבי זלמן סורוצקין בספרו "אוזניים לתורה" עומד על שינוי הלשון, בבתי כנסיות כתוב עומדת, ובבתי ע"ז כתוב עוברת. והסיבה לכך היא, כי כשעברה ליד בתי כנסיות, התעכבה ועמדה שם, אבל על יד בתי עבודה זרה, עברה. ולכן נאמר בעשיו "רץ" ומפרסם, כי עד שהיה מרגיש את ריחה של ע"ז הבוקעת משם, כבר התרחקה רבקה ועברה, והיה עשו "רץ" לשוב אל מקום הטומאה. אבל אצל יעקב נאמר רק מפרסם, כי רבקה עמדה והתעכבה שם.

"ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנוכי" (כ"ה - כ"ב)

כשהיתה עומדת על בתי כנסיות ובתי מדרשות, יעקב מפרסם לצאת ובשעה שהיא עוברת על בתי ע"ז, עשו רץ ומפרסם לצאת. [בר"ר פס"ג] למה רצה יעקב לצאת כשעברה על פתחי תורה, הרי ילד במעי אמו "מלמדין אותו כל התורה כולה ע"י מלאך", ומדוע העדיף לצאת לבית מדרשו של שם ועבר. אלא, כנראה, שקשה לצדיק להיות בכפיפה אחת עם עשיו, אפילו שהוא לומד תורה מפי מלאך.

רבי בצלאל זולטי רבה של ירושלים מתרץ, [מובא בספר הזכרון לזכרו עמוד י"ב], יעקב לא רץ בשביל דברי תורה, אלו לא חסרו לו, שהרי המלאך היה מלמדו. יעקב רץ ופירסם לצאת לעמל התורה שחסר לו. שם ברחם אמו היו דברי תורה בשפע, אבל אלו היו ללא עמל. ובוזה מתורצת קושייתו של רבי חיים שמואלביץ, למה לא עומדים בפני אשה בהריון, הרי העובר יודע את כל התורה כולה. עונה ר' חיים, תורה אמיתית היא רק זאת שנקנית ביגיעה.

לפי"ז מובן המשך הפסוק, "ותאמר אם כן למה זה אנוכי", רבקה הבינה שיעקב הוא איש אמת, וא"כ למה הוא היה צריך להגיד אנוכי עשיו בכורך, הרי עשיו רוצה לצאת לבתי עבודה זרה, וא"כ מגיע לו באמת הברכות על פי דין.

ולצד ההפוך יש לתמוה, בשלמה יעקב לא יכול לצאת כשעברה על פתחי תורה, מפני שעשיו היה הראשון ומעכבו, אבל עשיו, מי עיכב בעדו. אומרים בשם האדמו"ר רבי יחזקאל מקוזמיר - שעשיו מוכן לוותר על העבודה זרה שלו, ובלבד שיעקב לא ילמד. ויש אומרים בסגנון אחר. התענוג הגדול ביותר של עשיו הוא, שיכול למרר את חייו של יעקב, כי בלי יעקב שיוכל להתעלל בו, חייו אינם הם. כי על מי ישלוט? עם מי ייאבק?

ושרה שניהם היו עקרים ואילו אצל יצחק ורבקה רק רבקה היתה עקרה ויצחק לא? והתשובה היא, אברהם ושרה היו עקרים כי שניהם אבותיהם היו רשעים והקב"ה רצה שהצאצאים של אברהם ושרה לא יהיו המשך של תרה ונחור אלא יהיו התחלה חדשה - דור חדש, ולכן אברהם ושרה היו עקרים ורק ע"י התפילות נפקדו ולא בדרך הטבע כממשיכי השושלת, יצחק לא היה עקר, כי הוריו כבר היו צדיקים ואין מניעה שהשושלת תמשיך בדרך הטבע, אך רבקה וכן רחל ולא היה שיהיו בנות רשעים היו עקרות ורק ע"י רחמים נשתנה טבעם ויכלו ללדת, ושוב כדי שהמשך הדורות יתחיל מהם ולא כהמשך טבעי של הוריהם, יעקב לא היה עקר, מאותה סיבה כי הוריו כבר היו צדיקים והוא יכול להמשיך את מורשת הוריו.

לפי מהלך זה אפשר להבין את הדין ודברים שבין שמואל לחנה המובא בתחילת ספר שמואל, חנה היתה עקרה כעשרים שנה, ולפני שנפקדה נדרה נדר שאם יוולד לה בן - "ונתתיו לה'", ואכן בגיל שנתיים הביאה אותו לעלי. אחר שהביאה חנה את שמואל כתוב "וישחטו את הפר וביאו את הנער אל עלי", מדוע הביאו את עלי אחרי שחיטת הפר, מבארת הגמ' בברכות [י"א], שעלי אמר שיש להביא כהן שישחט את הפר. אמר שמואל הקטן שהיה רק בן שנתיים, למה צריך להביא כהן, הרי שחיטה כשרה בזר. אמר לו עלי, נכון, אבל אתה מורה הלכה בפני רבך ואתה חייב מיתה. באה חנה והתחננה שיוותר לה, כי זה בנה יחידה. אומר לה עלי, הוא חייב מיתה, ואני אתפלל שיהיה לך ילד אחר, ענתה לו חנה "אל הנער הזה התפללתי" ולכן אל תהרוג אותו. לכאורה איזו מן טענה היא זו וכי משום שהתפללה דווקא אל הנער הזה לכן לא צריכים להורגו, אלא, עיקר טענתו של עלי הכהן היא ששמואל מקורו מקורח שמרד במשה רבנו, ועלי חשש שלשמואל יש את הגנים של קורח. אומרת לו חנה, לא!! עלי אתה טועה. "אל הנער הזה התפללתי" - הוא לא בא מכח הגנים, הוא בא מכח תפילה...

"ויעתר לו" (כ"ה - כ"א)

ולא לה שאין דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה. [רש"י]

למה רש"י כותב פעמיים לו ולא לה? בשתי מסכתות בש"ס ובשני מעשים שונים, גילו לנו חז"ל כוחה של האשה. א'. במס' תענית [כ"ג] במקרה של חוני המעגל שעלו הוא ואשתו לעליית הגג, והענן הופיע מהצד שלה, והסיבה לכך כי האשה נותנת אוכל לעני והבעל נותן כסף והעני צריך לטרוח ולקנות את האוכל לתקנו ורק אז הוא ראוי לאכילה. ב'. במס' כתובות [י"ב], מר עוקבא ואשתו נתנו מתן בסתר וקפצו לתוך התנור, רגליו של מר עוקבא נחרכו ושל אשתו לא. וגם שם הסיבה כי היא נותנת אוכל, והבעל רק נותן כסף.

לפי"ז מובן מדוע רש"י כפל הלשון פעמיים, ה"לו ולא לה" הראשון נקרא בלשון שאלה "לו ולא לה"? והרי ההנאה שהאשה עושה גדול יותר. עונה רש"י, אינו דומה וכו' לפיכך לו ולא לה.

"ויעתר יצחק לה' לנוכה אשתו וכו' ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנוכי" (כ"ה - כ"א - כ"ב)

המשנה בעדויות [ב' - ט'] אומרת, האב זוכה לבן בנוי ובכח ובעושר ובחכמה. מסביר רבנו עובדיה מברטנורא, לפי שקרוב טבע הבן להיות דומה לטבע האב, לכן האב מעביר אל בנו את הדברים הנ"ל. ואכן נאמר על יצחק [שמו"ר א' - א'] שהיה דומה לאביו בנוי ובחכמה ובעושר ובמעשים טובים, וכמוכן

"ויתרוצצו הבנים בקרבה" (כ"ה - כ"ב)

בספר "מעין השבוע" לרבי שלום מאיר וואלך מובאת שאלה ששאל רבי יהושע מבעלז, מה היה הספק של רבקה שהלכה לבית מדרשם של שם ועבר, הרי לכאורה התשובה שיש לה תאומים היא תשובה פשוטה, שהרי כשעברה ליד בית מדרשו של שם, רצה יעקב לצאת, וכשעברה ליד בית עבודה זרה, עשיו רצה לצאת, והבינה גם שהאחד טוב והשני רע, האחד צדיק והשני רשע. וכבר היו דברים מעולם, קין והבל, שם וחס, יצחק וישמעאל, וגם לבן ורבקה, כולם אחים שהאחד טוב והשני רע, מה ביקשה אפוא לשמוע בנבואה, על מה הלכה לדרוש את השם?

ותירץ, כל זה נכון היה אילו היה זה הריון טבעי, או אז יתכן שבן אחד דומה להוריו הקדושים, והשני דומה לאחי האם, כרוב הבנים, אבל הרי רבקה עקרה היתה, ולא נפקדה אלא בתפילה ובעתירה, והתפילה שינתה את טבעה כעֶתֶר (קלשון) המהפך את התבואה.

ועל זה התפללה, אם הריון זה הוא תוצאת התפילה, הרי יודעת היא שלא התפללה לבן שיפרכס לצאת לבתי עבודה זרה חלילה! וא"כ כיצד קרה שתפילתם לבן קדוש שירבה כבוד שמים בעולם וימשיך מורשת אבותיו הצמיחה גם בן רשע.

והתשובה, דווקא משום כך נולד עמו גם היפוכו המוחלט, עשו הרשע, כי "לאום מלאום יאמץ", רק אם יהיה עשיו כנגדו, ויארוב לכל נקודות החולשה, ואפשרויות הקטרוג, יאלץ את יעקב להיות מושלם ולהסתייג מהשפעתו, רק אז יוכל יעקב להגיע לשיאו, למצות את כישוריו ויכולתו. הידיעה שעשו אורב בשדה, תכריח אותו להיסגר באוהל, להיטמן בישיבת עבר עד שיבוא שלם מכל צד ויקרא שמו ישראל!

"ותאמר אם כן" (כ"ה - כ"ב)

צריך לדעת, שהרבה מאוד תלוי באמא. אם האמא יש לה הערצה וחיבה לתורה ויהדות, אז "יעקב רץ ומפרכס לצאת", ויצא ממנה יעקב. אבל אם יש לה הערצה לע"ז ורצה אחרי תרבות הגויים והתנהגותם, עשו רץ ומפרכס לצאת.

מסופר, שהגרי"ש אלישיב זצ"ל היה בבית הבראה בנתניה, ישב ולמד כל הזמן [אני יכול להעיד, שהגעתי בילדותי לבית הבראה בנתניה לבקר קרוב משפחה, והגרי"ש אלישיב ישב ולמד בהתמודה עצומה, והיה אז בשיא החום בשעה שתיים בצהריים], למד ולמד בהתלהבות עצומה, בנעימה ובזמרה. הוא קם כהרגלו בשתיים לפנות בוקר וישב ולמד. הוא שמע, שאחת הנופשות, אשת אחד מראשי הישיבה שם, התלוננה שקול הלימוד של הרב הפריע לה לישון. צודקת, זה בית הבראה, היא באה לכאן כדי לנח. ובכל הלילות שהיה שם, ישב ולמד בשקט. עשרות שנים חלפו, ונכד הרב עלה אליו להתיעץ באיזה שידוך שהציעו לו, נכדתו של אותו ראש ישיבה. הרב התנגד נחרצות, איננו יכולים להיות מחותנים. מדוע? שאל הנכד. סיפר הרב את הסיפור עם הסבתא שהפריע לה קול הלימוד שלו כלילה, ותבעה ממנו ללמוד בשקט. כיון שכך, לא גדלו באותו בית על ברכי אהבת תורה, מחותנים אלו אינם עבורנו.

"ותאמר אם כן למה זה אנוכי" (כ"ה - כ"ב)

"ותאמר אם כן" גדול צער העיבור. [רש"י].

הגמ' בסוטה [י"ב:] אומרת, נשים צדקניות לא היו בפתקה (בגזר דין) של חוה, ואין להן צער לידה. וזה שאמרה רבקה, אצלי ישנם שני הפכים, עקרות וצער לידה, ואני לא מבינה למה, אם אני צדקת ולכן אני עקרה כי הקב"ה רוצה את התפילות שלי, למה לי צער העיבור, הרי נשים צדקניות אין להם צער כזה. ואם אינני צדקת, א"כ למה אני עקרה וצריכה להתפלל על בנים.

"למה זה אנוכי" (ש)

רבי שלמה קלוגר מסביר את ה"למה זה אנוכי" ברעיון מקורי. אברהם אבינו הרי רצה להבטיח לעצמו שיצא מיצחק דור של כשרים ויראי שמים, ציווה אברהם על אליעזר שלא יקח אשה מבנות כנען, אלא מבנות ארם נהריים. משהרגישה איפה "ויתרוצצו הבנים בקרבה", כי כשעוברת על פתחי עבודה זרה עשיו מפרכס לצאת, א"כ רבקה תמהה ומופתעת - "א"כ למה זה אנוכי?" אם נגזר שיהיה לי בן רשע, למה זה אנוכי? למה זה רצה דווקא בי, הלא היה יכול לשאת אחת מבנות כנען?

הגר"א מוילנא מסביר על דרך הדרוש, כשרבקה ראתה את הפרכוס שיש בבטנה, הבינה שיש לה ילד שרוצה לצאת גם לכאן וגם לכאן, "ותאמר אם כן למה זה אנוכי", למה כתוב "אנוכי" בלשון יחיד שמשמע שיש רק אלוקים אחד, "ותלך לדרוש את ה'", שהלכה לדרוש את המילה את, שהרי את בא לרבות כמו שדרשו "את ה' אלוקיך תירא" לרבות תלמידי חכמים" ולכן רבקה הלכה לדרוש את מי בא הכתוב לרבות שכביכול צריכים לפחד ממנו. ענו לה, "שני גויים בבטנך", אין שתי רשויות, ואין כאן ילד אחד הרוצה גם ביהמ"ד וגם ע"ז, אלא שני גויים בבטנך, שני ילדים אשר ממעיך ייפרדו, זה לתורה וזה לע"ז.

בספר "חיבת הקודש" לרבי אליהו קלצקין [הלק הדרוש] כתב: מכיוון שכאשר היתה עוברת על פתחי עבודה זרה היה עשיו מפרכס לצאת, טענה רבקה שמן הראוי כמו שישמעאל נולד מאברהם על ידי הגר, כך אפשר שהזרע הפסול של יצחק ייצא מאחרת, "מה זה אנוכי", למה הוטל העונש דווקא עלי להוליד גם זרע פסול? והשיבו לה: "שני גויים בבטנך", כמו שהגמרא אומרת בעבודה זרה [י"א:] "זה רבי ואנטונינוס", ושהיה גם בעשיו ניצוץ של קדושה, ולכן נולד גם הוא מרבקה.

עוד יש מתרצים, רבקה לא ידעה שיש ב' ילדים בקרבה, רק חשבה שהוא ילד אחד וזה הילד האחד יש בו יצר הרע ויש בו יצר טוב ובפעם האחת כשהיא הולכת אצל פתחי עבודה זרה, היצר הרע מתגבר, אצל פתחי בית המדרש היצר הטוב מתגבר.

וזהו ששאלה שהנה אנו יודעין כי האדם נברא עם ב' יצרים, אך יש לו גם כח שלישי של "אנוכי", היינו מה שהוא בעצמו רוצה לבחור בטוב או ברע, וזהו שתמהה לדעת "אם כן למה זה אנוכי", היכן הוא האנוכי העצמי של האדם, הרי חזינן כאן אצלי שהאדם אינו בוחר כלל, רק בכל פעם כפי שמפתין אותו...

זה מרמז, שגם רבי וגם אנטונינוס למדו גם תורת הנגלה וגם תורת הנסתר. ונראה לבאר זאת בהרחבה. הגמרא בע"ז [י: מ] מספרת, שהיתה מערה שהובילה מביתו של אנטונינוס לבית רבי, והיו השניים יושבים ועוסקים בתורה, והיה אנטונינוס מקשה ורבי מיישב ומתריץ. וכשמת אנטונינוס, בכה רבי ואמר "נתפרדה החבילה", ופרש"י שנקשרה "נפש בנפש". צנון וחזרת, אלו שני מיני ירקות בעלי תכונות הפוכות זו מזו, בצנון החלק האכיל טמון באדמה, והחלק הלא אכיל מעל האדמה, ואילו בחסה, החלק האכיל מצוי מעל פני האדמה, והחלק הטפל טמון באדמה. שני מינים אלו רומזים לתורה הקדושה - לכל דבר בתורה יש שתי פנים וצדדים. - הצד הגלוי והצד הנסתר. כשאדם רוצה להגיע לאמיתה של תורה, אין הוא יכול להסתפק בלימוד הצד החיצוני בלבד, אלא עליו להעמיק ולגלות את הצד הנסתר והפנימי שלה. וזה מה שאומר שלמה המלך בחכמתו [משלי ב' ד-ה] "אם תבקשנה ככסף", זה הצד הגלוי של התורה, "וכמטמונים תחפשנה", אלו הפנים הנסתרים והחבויים שלה. ועל כך מוסיף ואומר "אז תבין יראת ה'", ע"י החלק החיצוני של התורה, אע"פ שאינו מבין עמקי סודותיה וטעמיה הפנימיים, מכל מקום בא לידי יראת ה' וקיום מצוות התורה "ודעת אלוקים תמצא", ע"י החלק הפנימי והנסתר של התורה בא לידי ידיעת ה'. ודבר זה באו חז"ל לרמוז בשבחם את רבי ואנטונינוס. גיים כתיב, כמו גאים, שהיו גאונים בתורה, שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת - שלא פסק מעל שולחנם עסק התורה, על שני פניה, הפנימי והחיצוני, וזכו להגיע לאמיתה של תורה בנגלה ובנסתר.

"ושני לאומים ממועיך יפרדו" (כ"ה - כ"ג)

מדוע הפסוק מדגיש שייפרדו מהמעיים? אלא שהמעיים הם סימן ההיכר בין יעקב לעשיו. אצל יעקב "ותורתך בתוך מעי", ואילו אצל עשיו "ובטן רשעים תחסר".

עוד מפרשים, ההבדל בין יהודי לגוי הוא במידה גדולה בענייני אכילה ושתייה ולא רק במאכלות אסורות אלא צורת האכילה האווירה בשעת האוכל, בכל בית יהודי מצוי מורגשת אווירת הקדושה האופפת את היושבים סביב שולחן השבת, לכין הגוי שהגמ' אומרת במס' שבת [פ"א], שהגויים, כיון שאוכלים שקצים ורמשים, גופם מתחלל, ולכן הפירוד בין יעקב לעשיו מתחיל כבר במעיים.

מסופר על רבי ברוך בער, שביאליק (שר"י) רצה לפגוש אותו, כי הם למדו יחד בישיבת וואלוז'ין. ר' ברוך בער לא הסכים בשום פנים ואופן, ורק לאחר הפצרות רבות הוא הסכים, בתנאי אחד, שביאליק לא ידבר בכלל. לאחר שסיכמו ביניהם, הם נכנסו לחדר אחד, ר' ברוך בער לא הסתכל עליו ורק אמר לו כך: כולנו מודים שעם ישראל הוא המובחר שבאומות, וכולם מודים שהתלמידי חכמים הם המובחרים שבעם ישראל. הישיבה שלי היא הישיבה המובחרת בעולם הישיבות. אתה אומר שגדלנו ביחד, אז בוא תראה מה נהיה ממני ומה נהיה ממך. כשאני אומר שיעור, עומדים כמה מאות בחורים והם עמלים ויגיעים להבין מה אני מתכוון, זאת אומרת המובחר שבמובחר שוקלים כל מילה שלי. ואתה? את השרים שלך שרים בבתי מרוח...

אחד ניגש לרבי אברהם יפהן (חתנו של הסבא מנובהרדוק) והעיר לו על הנהגה מסוימת שנהגו בביתו של הרב והנהגה זו היתה למורת רוחו של אותו אדם. אמר לו רבי אברהם: כתוב שרבקה נבהלה מזה שכשעברה על פתחי בית המדרש, פרכס לצאת, וכן כשעברה על פתחי עבודה זרה, והיא שאלה "למה זה אנכי". שאל הרב יפהן, מדוע היא לא הבינה אולי לבית המדרש הוא רוצה לצאת וללמוד או להתפלל, ולבית עבודה זרה הוא רצה לצאת ולמחות? הוא מוטיב לה והוא מפרק לה... כנראה שתורה ומחאות לא הולכים יחד...

"ותלך לדרוש את ה'" (כ"ה - כ"ב)

שיגיד לה מה תהא בסופה. [רש"י].

רבקה היתה סבורה שהיא בהריון עם בן אחד בלבד, שלפעמים יהיה עובד ה' ולפעמים עובד עבודה זרה - לכן רצתה לדעת "מה היא בסופה" - במה ייגמר הדבר, באיזו דרך יחליט בסופו ללכת, שהכל הולך אחרי הסוף, והוא העיקר. וכן הוא לגבי כל אדם ואדם, כל חייו הוא נאבק עם היצר הרע, פעמים גובר הוא ופעמים גובר היצר, אבל העיקר הוא מי יתן את המכה האחרונה וינצח.

"ויאמר ה' לה" (כ"ה - כ"ג)

אומר השפת אמת, לה לבדה נאמר, ולכן לא גילתה רבקה לאיש את הדבר הזה, אפילו לא ליצחק. לכן לא ידע יצחק את מעלת יעקב לגבי עשיו.

"ויאמר ה' לה" (כ"ה - כ"ג)

ע"י שליח הקב"ה אומר לשם, והוא אומר לה. [רש"י]

לכאורה מה דחק את רש"י לפרש שזה נאמר ע"י שליח, ולא כפשוטו שה' דיבר אליה. אלא, חז"ל [מגילה י"ד] מנו שבע נביאות שעמדו לישראל, ואם הקב"ה היה מדבר איתה, היתה גם היא נחשבת לנביאה. שואל רבי שלמה קלוגר, מדוע באמת לא הקב"ה בעצמו אמר לרבקה? ותירץ שאם הקב"ה בעצמו היה גוזר שהוא יהיה רשע, א"כ ניטלה ממנו כח הבחירה ולא תהיה לו ברירה אלא להיות רשע. אבל כל זמן שלא יצא הדיבור מפי ה', עדיין נשאר בעל הבחירה.

"שני גויים בבטנך" (כ"ה - כ"ג)

מה הנחמה של "שני גויים בבטנך"? אלא, שרבקה היתה סבורה שהיא נושאת בבטנה בן שהוא צבוע, המראה שתי פנים, פעם על פתחי תורה של שם ופעם על פתחי ע"ז, ושאלה "למה זה אנוכי", למה זה מגיע לי. אך משנאמר לה "שני גויים בבטנך", אחד צדיק ואחד רשע, נחה דעתה, מוטב גוי אחד מאשר צבוע.

"שני גויים בבטנך" (כ"ה - כ"ג)

גיים כתיב וכו' אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו על שולחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. [רש"י] האם גדלותו של אדם נמדדת באכילת צנון או חזרת? אומר בעל "צרור המור", הצנון גדל מתחת לאדמה, והחזרת (חסה) גדלה מעל האדמה. דבר

"והנה תומים בבטנה" (כ"ה - כ"ה)

אומר ה"חתם סופר", תומים - תמימים. שניהם היו תמימים ושלמים במעשיהם. זה צדיק תמים, וזה רשע גמור. הצדיק תמים בצדקתו, והרשע תמים ברשעתו.

"ויצא הראשון אדמוני" (כ"ה - כ"ה)

הקשה המגיד מדובנא בפירושו על מגילת רות, כיון שעשיו מוכרח להיות שופך דמים כי נולד אדמוני, א"כ מדוע יענש על כך? והתירוץ, עשיו נולד הראשון והבכור, ומוכן לעבודת המקדש, לכן נולד במזל מאדים המורה על דם, והוא דם הקרבנות. וזה כוונת הפסוק "ויצא הראשון", כיון שהוא ראשון, נולד אדמוני. אבל אחר שמאס בעבודה ומכרה ליעקב אחיו, לא נשארה עוד למלאכת ידיו על פי מזלו אלא להיות רוצח, ולכן יענש על כך.

"ויצא הראשון אדמוני וכו' ויקראו שמו עשיו וכו' ויקרא שמו יעקב" (כ"ה - כ"ה)

כ"ה - כ"ו

מי קרא ליעקב ולעשיו בשמות אלו? אומר רבי חיים קנייבסקי, עשיו נולד אדמוני, וכתוב במדרש שיצחק פחד לעשות לו ברית מילה, שאולי הדם יפרוץ ולא ייעצר, וכשעשיו גדל הוא כבר לא רצה למול את עצמו. וכיוון שלא עשו לו ברית, יעקב אבינו לא קרא את שמו כמנהג בשעת הברית ונשאר לו השם שהיה לו מלידתו, שכולם קראו לו עשיו לפי שנולד עם שער - ויקראו שמו עשיו, שכולם קראו לו ולא אביו, אבל ליעקב עשו ברית בגיל שמונה ימים, וקרא לו אביו בשמו יעקב. ויש מפרשים, שהדרכים הרעות הם רבות, והדרך הטובה אינה כי אם אחת, ע"כ היו רבים אשר הסכימו על שמו של עשיו, ועל יעקב לא הסכימו כי אם יחידי סגולה, ואנשי סגולה ובני עליה מועטים הם.

פעם נקלע בעל "דגל מחנה אפרים", לאיזו אכסניה שבה התארח משכיל. המשכיל התחיל להקניטו ואמר לו, לי יש יותר חסידים מאשר לך. ענה לו, אצל עשיו נאמר "ויקראו שמו עשיו" - כולם קראו לו עשיו, ואצל יעקב "ויקרא שמו יעקב", בלשון יחיד, הקב"ה קרא לו יעקב. כי את יעקב, ידע והכיר רק הקב"ה, אבל ה"עולם" העדיף את עשיו.

"ויקרא שמו עשיו" (כ"ה - כ"ה)

לפי שהיה נעשה ונגמר בשעריו כבן שנים הרבה. [רש"י]

אומר ה"חתם סופר", הטעם שהיה לו הרבה שער כשנולד, זה טעם לזמנו, אבל שגדל שוב לא היה שייך טעם זה, שהרי כל אדם מבוגר עשוי ונגמר בשעריו. ולכן כשהגדיל קראו לו אדם.

מוסיף החת"ם שלפי"ז מיושב מה שאמר יעקב ליצחק "אנוכי עשיו בכורך", יעקב כבר היה גדול ושעריו היה מלא כשל עשיו, וגם קנה הבכורה ונעשה בכור כשהיה גדול, וא"כ לא שיקר כשאמר "אנוכי עשיו בכורך".

"ואחרי כן יצא אחיו" (כ"ה - כ"ו)

בדין היה אוהו בו לעכבו. עשיו נוצר באחרונה, יצא ראשון, ויעקב שנוצר בראשונה יצא אחרון. [רש"י].

שואל האדמו"ר רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצא, הרי הדין שבכור נקבע לפי שעת הלידה ולא מתחשבים אם הוא ראשון ליצירה, וא"כ איך יעקב מעכב בדין. ומתריך, הגמ' בסנהדרין [ז"א:] מביאה את הוויכוח שהיה בין אנטונינוס לרבי, מתי יצר הרע שולט באדם. האם משעת יצירה, או משעת הלידה. ומסקנת הגמ' משעת הלידה. ואומר שם רבי, שדבר זה למדתי מאנטונינוס, שכתוב "לפתח חטאת רובין". וא"כ, הטעם שהולכים בבכור אחר לידה, כי בשעת היצירה אין בו דעת ואין בו יצר הרע. אך כל זה בתינוק רגיל, אבל ביעקב ועשיו שכבר בעת היווצרם היתה ביניהם מלחמה ומחלוקת על נחלת שתי עולמות, והיתה בהם דעת ותבונה משעת יצירה, לכן אצלם יש לחשב הבכורה משעת יצירה, ובדין הוא שרצה לעכבו.

"ואחרי כן יצא אחיו וידו אוהות בעקב עשיו" (כ"ה - כ"ו)

מאבק איתנים התחולל בקרבה של רבקה אמנו. כל אחד מהעוברים רצה לזכות בבכורה, יעקב פירכס לצאת ולזכות בבכורה, וכן עשיו. ולכן כשעברה על יד בתי כנסיות, התגבר יעקב לזכות בבכורה, וכן עשיו, כשעברה על בתי ע"ז התגבר עשיו, ובסוף עשיו ניצח והוא זכה בבכורה. וא"כ קשה, מה רצה יעקב להשיג כאשר אחו בעקבו של עשיו? והלא כבר זכה עשיו בבכורה. אומר הרבי מלעלוב - בעבודת ה' יש ללכת בעקשנות ובנחישות. לא להתייאש, גם כאשר המצב נראה ברור ע"פ הטבע כאבוד ובלתי אפשרי. שכן הקב"ה דורש את העמל ואת היגיעה ו"לפום צערא אגרא" [אבות ה' - כ"ה]. ואמנם רואים שעמלו וצערו של יעקב אבינו הועיל, והתגלגל ועשיו מכר את הבכורה וזכה בה יעקב שלא כדרך הטבע, שגם התאמצותו היתה שלא כדרך הטבע.

"ויגדלו הנערים ויהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב

אהלים" (כ"ה - כ"ו)

משל להדם ועצבונות שהיו גדלים זה על גבי זה. וכיון שהגדילו והפריחו, זה נותן ריחו וזה נותן חוהו. כך כל י"ג שנה, שניהם הולכים לבית ספר, ושניהם באים מבית הספר. לאחר י"ג שנה, זה היה הולך לבתי מדרשות, וזה היה הולך לבתי עבודת כוכבים. [מד"ר סג' - י']

המושגיח של ישיבת פוניבז' רבי יחזקאל לוינשטיין למד ממדרש זה, כי מאותה הליכה, מאותם לימודים ומאותו בית ספר, נפרדו לדרכים שונות. שניהם נכנסו כאחד ויצאו כאחד, ובכל זאת פירשו משם, זה לבית הכנסת וזה לבית עבודה זרה. אותה תורה הצמיחה את הנבטים הטובים שהיו בליבו של יעקב אבינו, ואת השרשים הרעים שהיו טמונים בקרבו של עשיו. אותה פעולת גדילה הנזכרת בפסוק, אינה רק גדילה טבעית, הודקנות בשנים הרי זו פעולת צמיחה ופריחה כתוצאה מהחינוך שהושקע בהם, אלא שאצל כל אחד פעלה צמיחה זו את התוצאות האחרות, תוצאות שהיו

להבדיל גם יהודי יודע לצוד, אך יש הבדל בין צייד יהודי לצייד של גוי. גוי חובב צייד, אוהב לראות את החיה במבוכתה, כשנפלה בפח ואימת מוות מציצה מבין עיניה. וכשהצייד מריח דם של החיה הפצועה, נחיריו מתנפחים ומתמוגג מנחת.

ובאותו עניין שמעתי הגדרה המגדירה את מהות ההבדל בין יהודי לבין גוי. הנביא בירמיהו [ה' - ב'] כותב "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", ארץ זרועה בלאווין, שבכל מקום הליכתנו, זרענו את הלא. כי עד להופעתה של היהדות, לא היה קיים מושג לא, הכל היה מותר. וכשחזר הקב"ה עם תורתו על כל האומות, סרבו קבל, נבהלו מה"לא" שבה - "לא תגנוב" "לא תנאף", כי בהפקירא ניחא ליה. הלא היה זר לרוחם. רק היהדות, היא היא שזרעה את הלא בכל מקום אשר דרכה כף רגלה.

"יהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כ"ה - כ"ז) בספר "קול דממה דקה" (לבעל הייסורים ר' אברהם יוסף וייס - שנכתב באמצעות העיניים) מביא בשם הגר"ש וואזנר ששאל: עשיו מכונה "איש יודע ציד", היינו בקי במלאכתו, ואילו יעקב מכונה "איש תם", מדוע לא מכונה גם "יעקב איש יודע ללמוד" כהקבלה ל"איש יודע ציד"? מתרץ הרב וואזנר, מכאן ראייה שבעל מלאכה נמדד רק בהתאם לתוצאה, משא"כ בן תורה נמדד רק ביחס להשקעה. אדם שאינו "יודע ציד" לא ירוויח כסף מעבודתו, אך בן תורה גם אם הוא רק "איש תם" ששוקד על התורה בשלימות, ירוויח גם ירוויח.

עוד ביאר אחד מגדולי ישראל, שמי שאינו יודע לרמות את הבריות, הריהו "תם". אבל מי שיודע לרמות ואינו משתמש ביכולתו זו, אלא בשעת הכרח, זהו "איש תם" - אדון על תמימותו ומושל בה.

בעשיו היתה כפילות דו פרצופיות. מצד אחד, "איש שדה" - מרוויח את לחמו ביושר, ומצד שני "יודע ציד" - לצוד אנשים בתחבולות. אבל יעקב "איש תם" בכל הזמנים ובכל הנסיבות.

"יהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כ"ה - כ"ז) בספר "קול דממה דקה" (לבעל הייסורים ר' אברהם יוסף וייס - שנכתב באמצעות העיניים) מביא בשם הגר"ש וואזנר ששאל: עשיו מכונה "איש יודע ציד", היינו בקי במלאכתו, ואילו יעקב מכונה "איש תם", מדוע לא מכונה גם "יעקב איש יודע ללמוד" כהקבלה ל"איש יודע ציד"? מתרץ הרב וואזנר, מכאן ראייה שבעל מלאכה נמדד רק בהתאם לתוצאה, משא"כ בן תורה נמדד רק ביחס להשקעה. אדם שאינו "יודע ציד" לא ירוויח כסף מעבודתו, אך בן תורה גם אם הוא רק "איש תם" ששוקד על התורה בשלימות, ירוויח גם ירוויח.

עוד ביאר אחד מגדולי ישראל, שמי שאינו יודע לרמות את הבריות, הריהו "תם". אבל מי שיודע לרמות ואינו משתמש ביכולתו זו, אלא בשעת הכרח, זהו "איש תם" - אדון על תמימותו ומושל בה.

בעשיו היתה כפילות דו פרצופיות. מצד אחד, "איש שדה" - מרוויח את לחמו ביושר, ומצד שני "יודע ציד" - לצוד אנשים בתחבולות. אבל יעקב "איש תם" בכל הזמנים ובכל הנסיבות.

"יהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כ"ה - כ"ז) בספר "קול דממה דקה" (לבעל הייסורים ר' אברהם יוסף וייס - שנכתב באמצעות העיניים) מביא בשם הגר"ש וואזנר ששאל: עשיו מכונה "איש יודע ציד", היינו בקי במלאכתו, ואילו יעקב מכונה "איש תם", מדוע לא מכונה גם "יעקב איש יודע ללמוד" כהקבלה ל"איש יודע ציד"? מתרץ הרב וואזנר, מכאן ראייה שבעל מלאכה נמדד רק בהתאם לתוצאה, משא"כ בן תורה נמדד רק ביחס להשקעה. אדם שאינו "יודע ציד" לא ירוויח כסף מעבודתו, אך בן תורה גם אם הוא רק "איש תם" ששוקד על התורה בשלימות, ירוויח גם ירוויח.

עוד ביאר אחד מגדולי ישראל, שמי שאינו יודע לרמות את הבריות, הריהו "תם". אבל מי שיודע לרמות ואינו משתמש ביכולתו זו, אלא בשעת הכרח, זהו "איש תם" - אדון על תמימותו ומושל בה.

בעשיו היתה כפילות דו פרצופיות. מצד אחד, "איש שדה" - מרוויח את לחמו ביושר, ומצד שני "יודע ציד" - לצוד אנשים בתחבולות. אבל יעקב "איש תם" בכל הזמנים ובכל הנסיבות.

"יהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כ"ה - כ"ז) בספר "קול דממה דקה" (לבעל הייסורים ר' אברהם יוסף וייס - שנכתב באמצעות העיניים) מביא בשם הגר"ש וואזנר ששאל: עשיו מכונה "איש יודע ציד", היינו בקי במלאכתו, ואילו יעקב מכונה "איש תם", מדוע לא מכונה גם "יעקב איש יודע ללמוד" כהקבלה ל"איש יודע ציד"? מתרץ הרב וואזנר, מכאן ראייה שבעל מלאכה נמדד רק בהתאם לתוצאה, משא"כ בן תורה נמדד רק ביחס להשקעה. אדם שאינו "יודע ציד" לא ירוויח כסף מעבודתו, אך בן תורה גם אם הוא רק "איש תם" ששוקד על התורה בשלימות, ירוויח גם ירוויח.

עוד ביאר אחד מגדולי ישראל, שמי שאינו יודע לרמות את הבריות, הריהו "תם". אבל מי שיודע לרמות ואינו משתמש ביכולתו זו, אלא בשעת הכרח, זהו "איש תם" - אדון על תמימותו ומושל בה.

בעשיו היתה כפילות דו פרצופיות. מצד אחד, "איש שדה" - מרוויח את לחמו ביושר, ומצד שני "יודע ציד" - לצוד אנשים בתחבולות. אבל יעקב "איש תם" בכל הזמנים ובכל הנסיבות.

תלויות במידה שבה האדם הכין את עצמו. אותה תורה גידלה והצמיחה את יעקב ועשיו.

כותב הגר"א מוילנא בביאורו לספר משלי [י"ט - ט], הגשם בא לכל הארץ בשווה, אך פעולתו לפי המקבל. מקום שזרוע חיטים, יצמיח חיטים, ומקום הזרוע סם המוות, יצמיח סם המוות, אך הגשמים נקראים לעולם טוב. וגם זה כך בתורה הבאה מהשמים, עושה פעולתה, שתצמיח מה שבליבו. אם ליבו טוב, תגדיל יראתו, ואם ח"ו בליבו פורה ראש ולענה, יכשל עוד בהגותו בה, ויגדיל הטינא אשר בליבו עד אשר מעלה שרמון. וזהו "צדיקים ילכו בם" ותגדל צדקתם, "ופושעים יכשלו בם", שיצמיח פשעם עד שיכשלו.

"יהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כ"ה - כ"ז) בספר "קול דממה דקה" (לבעל הייסורים ר' אברהם יוסף וייס - שנכתב באמצעות העיניים) מביא בשם הגר"ש וואזנר ששאל: עשיו מכונה "איש יודע ציד", היינו בקי במלאכתו, ואילו יעקב מכונה "איש תם", מדוע לא מכונה גם "יעקב איש יודע ללמוד" כהקבלה ל"איש יודע ציד"? מתרץ הרב וואזנר, מכאן ראייה שבעל מלאכה נמדד רק בהתאם לתוצאה, משא"כ בן תורה נמדד רק ביחס להשקעה. אדם שאינו "יודע ציד" לא ירוויח כסף מעבודתו, אך בן תורה גם אם הוא רק "איש תם" ששוקד על התורה בשלימות, ירוויח גם ירוויח.

עוד ביאר אחד מגדולי ישראל, שמי שאינו יודע לרמות את הבריות, הריהו "תם". אבל מי שיודע לרמות ואינו משתמש ביכולתו זו, אלא בשעת הכרח, זהו "איש תם" - אדון על תמימותו ומושל בה.

בעשיו היתה כפילות דו פרצופיות. מצד אחד, "איש שדה" - מרוויח את לחמו ביושר, ומצד שני "יודע ציד" - לצוד אנשים בתחבולות. אבל יעקב "איש תם" בכל הזמנים ובכל הנסיבות.

"יהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כ"ה - כ"ז) בספר "קול דממה דקה" (לבעל הייסורים ר' אברהם יוסף וייס - שנכתב באמצעות העיניים) מביא בשם הגר"ש וואזנר ששאל: עשיו מכונה "איש יודע ציד", היינו בקי במלאכתו, ואילו יעקב מכונה "איש תם", מדוע לא מכונה גם "יעקב איש יודע ללמוד" כהקבלה ל"איש יודע ציד"? מתרץ הרב וואזנר, מכאן ראייה שבעל מלאכה נמדד רק בהתאם לתוצאה, משא"כ בן תורה נמדד רק ביחס להשקעה. אדם שאינו "יודע ציד" לא ירוויח כסף מעבודתו, אך בן תורה גם אם הוא רק "איש תם" ששוקד על התורה בשלימות, ירוויח גם ירוויח.

עוד ביאר אחד מגדולי ישראל, שמי שאינו יודע לרמות את הבריות, הריהו "תם". אבל מי שיודע לרמות ואינו משתמש ביכולתו זו, אלא בשעת הכרח, זהו "איש תם" - אדון על תמימותו ומושל בה.

בעשיו היתה כפילות דו פרצופיות. מצד אחד, "איש שדה" - מרוויח את לחמו ביושר, ומצד שני "יודע ציד" - לצוד אנשים בתחבולות. אבל יעקב "איש תם" בכל הזמנים ובכל הנסיבות.

"יהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כ"ה - כ"ז) בספר "קול דממה דקה" (לבעל הייסורים ר' אברהם יוסף וייס - שנכתב באמצעות העיניים) מביא בשם הגר"ש וואזנר ששאל: עשיו מכונה "איש יודע ציד", היינו בקי במלאכתו, ואילו יעקב מכונה "איש תם", מדוע לא מכונה גם "יעקב איש יודע ללמוד" כהקבלה ל"איש יודע ציד"? מתרץ הרב וואזנר, מכאן ראייה שבעל מלאכה נמדד רק בהתאם לתוצאה, משא"כ בן תורה נמדד רק ביחס להשקעה. אדם שאינו "יודע ציד" לא ירוויח כסף מעבודתו, אך בן תורה גם אם הוא רק "איש תם" ששוקד על התורה בשלימות, ירוויח גם ירוויח.

עוד ביאר אחד מגדולי ישראל, שמי שאינו יודע לרמות את הבריות, הריהו "תם". אבל מי שיודע לרמות ואינו משתמש ביכולתו זו, אלא בשעת הכרח, זהו "איש תם" - אדון על תמימותו ומושל בה.

בעשיו היתה כפילות דו פרצופיות. מצד אחד, "איש שדה" - מרוויח את לחמו ביושר, ומצד שני "יודע ציד" - לצוד אנשים בתחבולות. אבל יעקב "איש תם" בכל הזמנים ובכל הנסיבות.

"יהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כ"ה - כ"ז) בספר "קול דממה דקה" (לבעל הייסורים ר' אברהם יוסף וייס - שנכתב באמצעות העיניים) מביא בשם הגר"ש וואזנר ששאל: עשיו מכונה "איש יודע ציד", היינו בקי במלאכתו, ואילו יעקב מכונה "איש תם", מדוע לא מכונה גם "יעקב איש יודע ללמוד" כהקבלה ל"איש יודע ציד"? מתרץ הרב וואזנר, מכאן ראייה שבעל מלאכה נמדד רק בהתאם לתוצאה, משא"כ בן תורה נמדד רק ביחס להשקעה. אדם שאינו "יודע ציד" לא ירוויח כסף מעבודתו, אך בן תורה גם אם הוא רק "איש תם" ששוקד על התורה בשלימות, ירוויח גם ירוויח.

עוד ביאר אחד מגדולי ישראל, שמי שאינו יודע לרמות את הבריות, הריהו "תם". אבל מי שיודע לרמות ואינו משתמש ביכולתו זו, אלא בשעת הכרח, זהו "איש תם" - אדון על תמימותו ומושל בה.

בעשיו היתה כפילות דו פרצופיות. מצד אחד, "איש שדה" - מרוויח את לחמו ביושר, ומצד שני "יודע ציד" - לצוד אנשים בתחבולות. אבל יעקב "איש תם" בכל הזמנים ובכל הנסיבות.

"כי ציד בפיו" (כ"ה - כ"ה)

הגמ' בשבת [פ"ט:] אומרת, כאשר יאמר הקב"ה לאבות שבניהם חטאו, ילמד יצחק זכות עליהם. מדוע דווקא יצחק? מתרץ רבי מאיר מפרמישלאן, ליצחק אבינו היה פתחון פה לומר, כי הרי גם לו היה בן לא טוב, ואף על פי כן אהב אותו, ולכן אין להקב"ה לכעוס על בניו למרות שחטאו. וזהו "ויהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו", היינו כדי שיהיה לו לעתיד "ציד", היינו טענה מוכנה, בכדי ללמד זכות על בני ישראל, ולהוכיח שגם בן שלא הולך בדרך האבות צריכים לאהוב.

"ויזיד יעקב נזיד ויבוא עשיו מן השדה והוא עיף" (כ"ה - כ"ט)

אמר לו מה טיבו של נזיד זה, אמר לו, מת אותו זקן, אמר, באותו זקן פגעה מידת הדין. אמר לו, הן. אמר, א"כ לא מתן שכר ולא תחיית המתים. [מד"ד ס"ג - י"א] שואל ה"בית הלוי" לכאורה, תגובתו של עשיו לא מובנת, מה הוא חשב, שאברהם לא ימות? ויותר, שלעיל כתוב בנבואת ברית בין הבתרים "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תיקבר בשיבה טובה", הרי שכתוב בפירוש שימות ויקבר, וא"כ איך עשיו הגיע למסקנה כי אין דין ואין דיין? מתרץ ה"בית הלוי", ענין מיוחד היה לו לעשיו לכפור בבורא עולם דווקא באותו יום. המדרש [ילקוט שמעוני רמז ע"ז] אומר, שכשהקב"ה אמר לאברהם בברית בין הבתרים "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם וכו' ", שאל אברהם אבינו אם גורלו גם להיות בשעבוד, והקב"ה ענה לו שלא, "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תיקבר בשיבה טובה". וכל זמן שאברהם חי, גם זרעו לא נכלל בשעבוד, ובאותו יום שאברהם מת, ידעו כולם כי מתקרב זמן קיומה של הגזירה "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם". מיהו אותו זרע שעליו היה חשש השעבוד והעבדות? לא כל צאצאיו של אברהם נכללו באותה גזירה, כי הפסוק אומר "כי ביצחק יקרא לך זרע", הוי אומר כי ישמעאל אינו נידון כזרעו. אך גם לא כל זרעו של יצחק נכלל בגזירה, הגמ' בנדרים [ל"א:] על הפסוק "כי ביצחק יקרא לך זרע" ביצחק ולא כל יצחק, שרק חלק מצאצאיו ראויים להתייחס אחרי זרעו של אברהם. והרמב"ם בהלכות מלכים [פ"ה"ה:] כתב בזה"ל: המילה נצטווה בה אברהם וזרעו בלבד וכו' יצא זרעו של ישמעאל שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, ויצא עשיו שהרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך, מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם וכו'. וא"כ בשעת מותו של אברהם, ריחפה סכנת השעבוד על עשיו ויעקב בשווה, כי עדיין לא נקבע מי יהיה ממשיך השושלת של יצחק. את העול הזה רצה עשיו להוריד מעצמו, ולכן התחכם מיד לעזוב את דרכו של אברהם, ולבטא כי לא הוא זה "המחזיק בדתו ובדרכו הישרה", והכריז כי לית דין ולית דיין, ובכך הוציא את עצמו מכלל זרעו של אברהם, ובכך חשב לפרוק את עולו מעל צוואריו.

שיטה זו של עשיו, היא שיטתם של האפיקורסים מאז ומעולם, שנוח להם לבעוט בכל קדשי ישראל, לכפור בעיקר ולהמיר את דתם, והם חושבים שזהו כרטיס ההגנה הטוב ביותר מפני אותם פרוצות וייסורים שמביאים שונאיהם של ישראל על זרעו של אברהם אבינו.

ואם הוא היה מדבר עם מישהו בשוק, סימן מובהק הוא שהוא אדם מהימן. עוד יש לומר, מה שרמזה הכירה את עשיו יותר מיצחק, כי לאשה יש יותר את החוש להכיר את אופיו של איש, וכמו שהגמ' בברכות [י.] אומרת, "ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלוקים קדוש הוא" [מלכים ב' ד' - ט:], אמר ר' יוסי בר חנינא, מכאן שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש.

רבי אברהם יודלביץ בספרו "דרש אב" מתרץ בדרך צחות, יצחק אבינו ראה שכשהוא מדבר עם עשיו בלימוד, תשובותיו אינן לעניין כלל, הוא לא "בעניינים" ורק כשדיברו איתו על איך תופסים אריה, ותחבולה מסוימת ללכידת ג'רפה, שם רוז ממנו נחת, הוא מדבר לעניין, מפגין ידע ובקיאיות מרשימים. וזה מש"כ "ויהב יצחק את עשיו", מתי? כשהיה ציד בפיו, כשהיו מדברים על ציד, אז הוא נהנה ממנו, אבל כשהיו מדברים בלימוד, בושא וחרפה. לא שהוא אהב את עשיו בגלל שציד בפיו, אלא כשהיה ציד בפיו, אז הוא דיבר לעניין, כי אכן ידע יצחק בדיוק מה טיבו של בנו הבכור.

מסופר על ה"בית ישראל" מגור, שהיה לו "חסיד" צבוע, שכשהיה מגיע אליו, היה מתלבש כחסיד ומתנהג ב"קדושה ובטהרה", אבל בביתו, היה רחוק בהתנהגותו מחסידות וקדושה. החסידים ידעו זאת, וכשראו שהרבי מגלה כלפיו יחס של חיבה, הדבר עורר אצלם תמיהה. עד שפעם העז אחד הגבאים, ואמר לו, רבי, אתה יודע כמה היהודי הזה צבוע. ענה לו הרבי, ואני אוהב את הצבוע הזה!?, אבל בכל זאת יש בו צד חיובי. תאר לעצמך, מה הייתי עושה אם היה בא אלי ואומר לי שאינו דתי, מה יכולתי לעשות לו, הייתי מאבד אותו ואת כל בני משפחתו. אבל במצב הנוכחי, כל זמן שהוא מגיע אלי, את ילדיו ישלח לישיבות ולחיידר, כך לפחות נרויח את הילדים. יצחק אבינו עשה חשבון, אני יודע בדיוק מיהו עשיו, אך כל זמן שאני נותן לו את התחושה שאני אוהב אותו, ושהוא צדיק, לכל הפחות הוא מחזיק שחיטה כשירה, הכיפה עדיין על הראש. זה כבר שווה.

"ויהב יצחק את עשיו ורבקה אוהבת את יעקב" (כ"ה - כ"ה)

אומר רבי יוסף חיים זוננפלד, אהבת יצחק את עשיו, העמידה בניסיון גדול את יעקב,

כי אם התורה כותבת "ויהב יצחק את עשיו" הרי היתה האהבה של יצחק לעשיו אהבה אמיתית וניכרת, ובכל זאת כשיעקב ועשיו היו יוצאים בבוקר כל אחד לדרכו, יעקב הלך לעבודת ה' לעסוק ביגיעת התורה ובתפילה, ועשיו הלך למעשיו הרעים, ובערב כשחזרו, היה יצחק מראה את האהבה לעשיו, וליעקב לא הראה אהבה זו, וכך היה במשך תקופה ארוכה.

והרי היה צריך יעקב לחשוב שבוודאי יצחק שהוא גדול הדור והוא מחזק רק את עשיו ואותו לא, אולי דרך עבודתו שלא כהוגן, ובכל זאת לא שם לב לזה ועמד בחוזק ובתמידות בדרכו, על אף שרואה שיצחק מתייחס רק אל עשיו,

ולכן זכה יעקב שנקרא בחיר שבאבות, שהיה בניסיון תמידי קשה מאוד, ובכל זאת עמד בתומו.

"הלעיטני נא מן" (כ"ה - ל')

כותב "בעל הטורים", "הלעיטני נא מן" ראשי תיבות "המן", לומר, כשם שיעקב קנה מעשיו את בכורתו בלחם ועדשים, כך קנה מרדכי הצדיק את המן לעבד גם כן בפת לחם.

"הלעיטני נא מן האדום האדום הזה" (כ"ה - ל')

ואותו היום מת אברהם וכו' ובשל יעקב עדשים להברות את האבל. ולמה עדשים, שדומות לגלגל שהאבלות לגלגל החוזר בעולם (ועוד מה עדשים אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לדבר. לפיכך המנהג להברות את האבל בתחילת מאכלו ביצים שהם עגלים ואין להם פה. [רש"י] מבואר ברש"י שהיתה זאת סעודת הבראה, וההלכה שסעודת הבראה אסור לאכול משל עצמו. ואמר ה"חתם סופר", שמן השמים סובבו את הדבר, שהרי ליעקב לא היה כל רכוש, הוא סמוך על שולחן אביו ולא יכול היה לקנות את הבכורה, ומכיוון שסעודת הבראה צריכה להיות משל אחרים, לכן יצחק הקנה ליעקב את העדשים שתהיינה שלו, ויוכל להברות את האבל, ובכך ניתנה האפשרות לקנות את הבכורה.

"הלעיטני נא מן האדום האדום הזה" (כ"ה - ל')

לכאורה המילה "נא" היא מילת נימוס, איך יתכן שעשיו פנה ליעקב בנימוס, ולאביו אמר "יקום אבי" ולא אמר נא? בספר "ימין יוסף" לרב יוסף בנימין שמענוביץ שואל שאלה נוספת, על הפסוק "מן האדום האדום הזה" פירש רש"י שהעדשים הן אדומות, ולכאורה העדשים אחרי הבישול צבעם משתנה. ולכן מפרש בספר "ימין יוסף", ש"נא" פירושו לא מבושל ממש אלא חצי מבושל כמו שנאמר לגבי קרבן פסח אל תאכלו ממנו נא. ולפי זה הכל מובן, עשיו מצא את יעקב כשהוא מבשל סיר עדשים לסעודת הבראה, ושם בפנים עדשים אדומות, ומתוך תאוות האכילה פנה ליעקב אחיו ואמר לו שימהר להלעיט אותם בעדשים אלו לפני גמר בישולן, כשהן עדיין נא ואז העדשים עדיין אדומות ובלתי מבושלות כלל.

"הלעיטני נא מן האדום האדום הזה" (כ"ה - ל')

כמו ששינינו אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו. [רש"י].

אומר הרבי מקוצק, בוא וראה, על עשיו לא נאמר בתורה שעבר איזו עבירה. ומה בכך אם מחמת הרעב מכר את הבכורה? ובכל זאת השתמשו חז"ל לגבי עשיו שלא חס על כבודו ודיבר בגסות על עצמו בלשון "הלעיטני נא" בהוספת הסבר - לשון שמשתמשים בה לבהמה ולגמל, ק"ו לעוברי עבירה...

הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עיף אנכי על כן קרא שמו אדום" (כ"ה - ל') הארה נפלאה האיר רבי שלמה בלוך, לשם טוב זוכים רק ע"י השתדלות ומעשים של הרבה שנים, כמו אברהם, ואצל יעקב רק כשנלחם עם המלאך זכה לשם "ישראל". ולעומת זאת, "שם רע" מגיע מיד למי

שראו לו, כמו כאן שממעשה פעוט שכזה, כבר קוראים לו "אדום".

וכתוספת ביאור לדבר יש להביא את דברי האדמו"ר מסקולען ששאל, וכי בשל התבטאות אחת של עשיו, נקרא כך לדורות? ומתוך, זאת לא היתה סתם התבטאות שיצאה כאילו במקרה מפיו של עשיו, אלא שקניית נזיד עדשים תמורת הבכורה, תמורת המעמד הרוחני העליון, תמורת העבודה בבית המקדש, מראה על מהותו של עשיו. דרך חיים עלובה, שכל תוכנה החלפת והמרת עולם חולף בעולם עומד, והתייחסות של בוז והשפלה לכל דבר שריח קדושה ורוחניות נודף ממנו, והכל תמורת הנאה רגעית וחולפת, כדי לזכות בצלחת מרק שלאחר שעה לא יישאר ממנה כלום. על ציר עלוב זה סבבו כל ימי חייו, ההרגשה כי "הנני הולך למות", הביאה אותו לדגול בשיטת "אכול ושתה כי מחר נמות".

ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי (כ"ה - ל"א)

לכאורה הזדמנויות רבות היה ליעקב לקנות את הבכורה מעשיו, ומה ראה דווקא בשעה זו לבצע את המכירה, אלא הקב"ה אמר לרבקה "ורב יעבוד צעיר", וא"כ עשיו היה צריך לעבוד ליעקב. וכשפנה עשיו ליעקב "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה", ענה לו "מכרה כיום את בכורתך לי", שע"י אני אהיה הבכור ואתה תהיה הצעיר, ואז אוכל לשרת אותך.

בפרקי דרבי אליעזר כתוב: אמר יעקב אל עשיו: אחי! שני עולמות לפנינו, העולם הזה והעולם הבא. בעולם הזה אפשר לאכול ולשתות, לעסוק במסחר, לשאת אשה ולהוליד בנים. בעולם הבא כל זה אינו קיים, רצונך נתחלק: טול אתה את העולם הזה ואני אטול את העולם הבא? וכך הסכימו ביניהם. לאחר זמן, כשעשיו פגש את יעקב כשחזר מלבן וראה את העושר הגדול שיש ליעקב ואת משפחתו הגדולה, שאל אותו, וכי לא כך אמרת לי, שלך יהיה העולם הבא ולך יהיה העולם הזה? מהיכן כל הרכוש הזה? רצונך נעשה שותפות מחצית שני העולמות שלך, ומחצית שני העולמות לי? יעקב סירב.

"הנה אנכי הולך למות" (כ"ה - ל"ב)

אומר הח"ה, הזכרת יום המיתה אצל כל אדם מביאה הרהורי תשובה, מעשים טובים והתנזרות מתענוגות העולם הזה. וכמו שהגמ' בברכות [ה:]: אומרת "יזכיר לו יום המיתה" - אותה הזכרה בדיוק מביאה את הרשע, את עשיו, להתמכרות ולתפוס הנאות עוה"ז כפי יכולתו. כמש"כ [ישעיה כ"ב י"ג] אכול ושתו כי מחר נמות.

"ויעקב נתן לעשיו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך" (כ"ה - ל"ד)

לשם מה התורה כותבת שנתן לו לחם - והרי הוא לא ביקש אלא עדשים? והביאור, כיון שעשיו היה רעב, יעקב חשש שעשיו יטען שהרעב הציק לו והיה אנוס, ולכן התורה כותבת שבהתחלה נתן לו לחם, להשקיט את רעבונו, ואח"כ נתן לו עדשים תמורת הבכורה ואז לא יוכל לטעון טענת אונס. ולפי"ז אפשר גם להסביר מדוע התורה כתבה "ויאכל וישת וכו' ויבז

מערכת השמש. ואילו חול הים, כל גרגר לעצמו הוא, וכל רוח מצויה מפריחה אותו ממקומו. כך גם עם ישראל, כאשר הם מצויים למטה, הם כמו החול. וכשהם באחדות, דהיינו כולם מסתובבים סביב התורה, היא המאחדת אותם כלפי מעלה.

"עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצוותי חוקותי ותורותי"
(כ"ו - ה')

אברהם אבינו קיים את כל התורה, אך התורה לא פירטה את כל המצוות שעשה, אלא כתבה בדרך כללית "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצוותי חוקותי ותורותי". אמנם, במצוות הכנסת אורחים שקיים אברהם אבינו, פירטה התורה באריכות את כל הנהגתו עם האורחים. ואמר ה"חפץ חיים" שהטעם לכך, כדי שנלמד ממנו את דרך ההנהגה הראויה עם האורחים, ותחילה סיפרה התורה שעל אף שהיה אברהם עדיין חולה מברית המילה, ישב בפתח האוהל כדי לראות אם יש בני אדם הזקוקים לאירוח. ואף שאין מדרגתו גדולה עד כדי כך, אבל לפחות ילמד מכך האדם, שצריך לחפש אחר אורחים ולקבלם בחיבה יתירה כמו שהיה עושה אם בא לביתו עשיר גדול, שיכול להרוויח על ידו ממון רב.

"ויהי כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך" (כ"ו - ה')

רבי שלמה בלוך הביא בשם הסבא מנובהרדוק: ראה כמה חזקה היא התאוה של רשע, אפילו שכבר "ארכו לו שם הימים", עדיין "וישקף אבימלך", עוקב ומחזר שמא תהיה ראויה לו.

"ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר אך הנה אשתך היא ואיך אמרת אחותי היא"
(כ"ו - ט')

לכאורה המילה "אך" מיותרת ואינה מובנת. אומר הילקוט גרשוני, אבימלך טען, אם אברהם אמר על שרה אשתו אחותי היא, היתה לו סיבה, וגם אמנה אחותי בת אבי היא, אבל אצלך, רבקה "אך" אשתך היא, ואיך אמרת אחותי היא.

"ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים" (כ"ו - י"ב)

מדוע יצחק זרע רק לאחר המעשה עם אבימלך ולא קודם לכן, מתרץ רבי יהונתן אייבשיץ, יצחק לא רצה לזרוע לפני המעשה עם אבימלך, כי חשש שאנשי המקום יגלו שרבקה היא אשתו, שהרי השרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה, ואם ישנה ברכה סימן שהוא נשוי, ויוודע שרבקה היא אשתו. ורק לאחר שבלאו הכי נודע שרבקה היא אשתו, מצא לנכון לזרוע.

"ויזרע יצחק בארץ ההיא ויגדל האיש וילך הלך וגדל עד כי גדל מאוד" (כ"ו - י"ב)

רבה של רוממה, רבי משה אהרן רוזנטל, העיר הערה נפלאה בפסוק. גם אצל יצחק וגם אצל יעקב מציינו שהתורה מכנה אותם לפעמים בכינוי "האיש". בכל הפסוקים בפרשתנו התורה קוראת ליצחק בשמו, "ויזרע

עשיו את הבכורה". ויש להבין, הרי עיקר ביזוי הבכורה היה קודם, כשאמר "ולמה זה לי בכורה", או במעשה שעשה "וימכור את בכורתו ליעקב", ולמה התורה מדגישה שביזה את הבכורה רק אחרי שאכל ושתה? אלא כשעשיו בא מהשדה עייף ורעב, אפשר היה למצוא צד זכות עליו, שבגלל שהיה רעב, היה מוכרח למכור את הבכורה, כמו שכתוב במשלי [י-ל] "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב". אבל לאחר שאכל ושתה והשקיט רעבונו ונח מעייפותו, היה צריך מצפונו להציק לו, מה עשיתי? והיה צריך להתחרט ולטעון שנכשל, שעשה מה שעשה בגלל רעבונו. אבל הוא לא עשה כך, אלא "ויאכל וישת ויקם וילך", בלי נקיפות מצפון, באדישות, כאילו לא אירע כלום. בזה התברר שביזה את הבכורה.

ומש"כ "ויקם וילך" ראיתי בספר "פניני קדם" שמביא את הגמ' בעירובין [ה"ג]: שאומרת, שיכור שמוכר, המכר שלו אינו מכר, וזה בתנאי שהוא שיכור כלוט - שאינו מסוגל ללכת. אם הוא יכול ללכת, אז המכר שלו מכר. אומרת לנו התורה, לאחר שיעקב נתן לעשיו את הנזיד, "ויקם וילך", כלומר, הוא לא היה שיכור כלוט אלא עוד יכל ללכת, ולכן המכר שלו מכר.

"ויבז עשיו את הבכורה" (כ"ה - ל"ד)

כתב רבי יהודה החסיד, מכאן ראה שאם יש ביד רשע ספר תורה או מצוה אחרת, מותר לצדיק לרמותו וליטלו ממנו.

"ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם" (כ"ו - א')

בספר "מאורי אור" שואל מדוע כתוב בפסוק מלבד הרעב הראשון, הרי לא היה זה הרעב הראשון כפי שמבואר במדרש [בר"ד פרשה כ"ה], עשרה שני רעבון באו לעולם, אחד בימי אדם הראשון, שנאמר "ארורה האדמה בעבורך", ואחד בימי למך, שנאמר "מן האדמה אשר אררה ה'", ואחד בימי אברהם "ויהי רעב בארץ", ואחד בימי יצחק, שנאמר "ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון". וממילא צריך להבין, הלא זה כבר הרעב הרביעי, והרעב שהיה בימי אברהם הוא השלישי? והתירוץ, ישנם שני סוגי רעב. אחד, תוצאה של חטאים, ורעב זה בא לעולם בתור עונש. וסוג שני, הוא רעב שבא כדי לנסות את הצדיק. - הרעב שהיה בימי אדם ובימי למך, בא בגלל העבירות, אבל הרעב הראשון שהיה בגלל הניסיון, היה אצל אברהם. וגם הרעב עכשיו בימי יצחק היה רעב של ניסיון, וא"כ זהו רעב שני מסוג הניסיון "מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם".

"והרביתי את זרעך ככוכבי השמים" (כ"ו - ד')

הגמ' במגילה [ה"ג]: אומרת, נמשלו ישראל לכוכבים ונמשלו לעפר. כשהם עולים, עולים עד לכוכבים, וכשהם יורדים, יורדים עד לעפר. אומר רבי שמואל מצ'ורטקוב - הכוכבים בשמים נראים כל אחד בפני עצמו, משום שאלפי קילומטרים מפרידים בין כוכב לכוכב. ואילו גרגרי החול נראים כמתחככים ודבקים זה בזה אחדות גמורה. אך האמת הפוכה, הכוכבים מאוגדים בקבוצות קבוצות סביב הכוכב הגדול והמאיר שבכולם, דוגמת

ויחפור בלשון יחיד. שמעתי בשם גדול אחד, כל זמן שהיה "ויחפרו" - לשון רבים, הוא משום שלא שררה אחדות מלאה בין עבדי יצחק, אז "ויריבו עליה", הכח הנגדי התחזק. אבל כשהיתה אחדות ביניהם, עד שמעיד הכתוב "ויחפרו" לשון יחיד - כולם כאיש אחד בלב אחד, גם שונאיהם לא יכלו לריב איתם והשלימו איתם. ויש מבארים שבאר זאת חפר יצחק בעצמו ורק אז ראו ברכה.

רבי דוב לנדו, ראש ישיבת סלבודקא, מתרץ, הרמב"ן כותב ששלושת הבראות באו לרמז על שלושת בתי המקדש, לבאר הראשון קראו עשק, רמז לבית ראשון שהתעשקו איתו ולחמנו נגדנו הרבה אומות עד שהצליחו להחריבו. לשני קראו שטנה, כנגד הבית השני שכתוב בספר עזרא [ד' - ו'] "ובמלכות אחשוורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים" עד שבסוף החריבוהו. ולשלישי קרא "רחובות", כנגד בית שלישי שיבנה במהרה בימינו והיא ייעשה בלא ריב ומצה וכו'. ולכן בבאר השלישית שהיא כנגד הבית השלישי שיבנה על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, כתוב ויחפור בלשון יחיד.

"לנו המים" (כ"ו - כ"ז)

רבי זלמן סורוצקין בספרו "אוזניים לתורה" מעיר, אדם שרואה מישהו שחופר בשדהו, מיד הוא ימחה בו, אבל כשגוי רואה יהודי חופר בשדהו, קיים מנהג אחר. הוא חופר באר, טוב מאד, יחפור לו כאוות נפשו - אדרבה, יוציא הוצאות, ונראה מה יהיו חלומותיו. וכאשר הוא מצליח ומוצא מים, אז אומרים לו "לנו המים" וגוזלים את הבאר ממנו.

"ויעתק משם ויחפור באר אחרת וכו'" (כ"ו - כ"ז)

אומר ה"חפץ חיים", מהבארות אפשר ללמוד דרך בעבודת ה', בתחילה חפרו ולא הצליחו ונקרא שמו עשק, ובפעם השניה גם לא הצליחו ונקרא שמו שטנה, ורק אח"כ חפרו באר שלישית ונקרא שמה רחובות, "ויאמר כי עתה הרחיב יהוה לנו ופרינו בארץ". כמו כן תלמיד שבא ללמוד תורה, או אדם שעושה איזה עסק וכשלא מצליח בו מיד הוא רואה בזה סימן מן השמים שלא כדאי לו להמשיך ולעסוק בו. באה התורה ומורה לו, אל תתייאש ואל תראה בכשלונך סימן שהקב"ה לא רוצה אותך, עליך לחזור ולנסות שוב ושוב, כי יתכן שדווקא זהו רצון הקב"ה ממנו עד כי ירחיב לו ה'. אפילו שבתחילה אינו רואה הצלחה, מ"מ אין לו להתייאש, כי בסוף באמת יצליח.

"מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי ותשלחוני מאתכם וכו'" (כ"ז - כ"ח - כ"ט) ומה הם עונים לו? "אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום". לכאורה יש פה דו שיח של חרשים. יצחק טוען, אתם זרקתם אותי כי שנאתם אותי, ומה הם עונים לו, עשינו עמך רק טוב. אומר רבי חיים קניבסקי, אם אתה בא לרב גדול והוא זורק אותך מביתו, זה ביזיון גדול. אבל אם אתה בא לרוצח והוא מזהיר אותך 'ברח,

יצחק בארץ ההיא וכו'", אבל כשהתורה מתארת את עושרו, היא לא קוראת לו בשמו, אלא "האיש" - "ויגדל האיש וילך הלוך וגדול עד כי גדל מאוד", כבר אין לו שם. אבל זה לא במקרה, מצינו אותו דבר להלן [ל' - מ' - מ"ג] אצל יעקב, "והכשבים הפריד יעקב" "ושם יעקב את המקלות", "והיה העטופים ללבן והקשורים ליעקב", ומיד אח"כ נעלם שמו, "ויפרוץ האיש מאוד מאוד, ויהי לו צאן רבות וכו'". וההסבר, עשירותם של האבות אינה חלק ממהותם ומעלתם, שמים וגדלותם קשורים רק במעלות רוחניות, אברהם גמילות חסדים, יצחק יראה - עבודה, ויעקב - תורה. האבות לא חיפשו עשירות ולא חיבבו את ממונם, ולא ראו בו חלק מאישיותם, ולכן כשהתורה כותבת על רכושם הגשמי, אומרת התורה "ויפרוץ האיש" "ויגדל האיש".

"וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'" (כ"ז - כ"ח)

שואל הספורנו, מהו הסיום "ויברכהו ה'", הלא כבר כתוב "מאה שערים" וכי מאה שערים אינה בכלל ברכת ה'? ומתרץ, אפילו שצמח הרבה ומדרך הטבע המחיר צריך להיות זול, בכל זאת מכר ביוקר ומזה התעשר, כי הברכה היתה מהקב"ה.

"ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר" (כ"ז - כ"ח)

כתוב כאן פעמיים "מקנה", למה? אומר ה"משך חכמה", הרמב"ם בהלכות מלכים [ט"ז] כותב שיצחק תיקן וחדש מצוות מעשר. והדין במעשר בהמה, שאין מעשרין מצאן על בקר, אבל כבשים ועיזים מעשרין מזה על זה. ולכן היה לו מקנה צאן בפני עצמו, ומקנה בקר בפני עצמו, כדי להפריש מכל אחד ואחד לעצמו.

"ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד" (כ"ז - כ"ח)

אומר ה"חפץ חיים", כאן אתה מוצא את היסוד ואת השורש של שנאת העמים לישראל. סיבת שנאתם היא, שהם מרגישים ויודעים את האמת שעצומים אנחנו. "רב ועצום ממנו", כך אמר פרעה מלך מצרים. וכך אמר אבימלך ליצחק "כי עצמת ממנו מאוד".

"ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו" (כ"ז - כ"ח)

כותב רבינו בחיי "עשה כן לכבוד אביו". ומה שהתורה הודיעה זה, נראה שנחשב לו ליכות, יש בזה התעוררות וק"ו שלא ישנה אדם מדרך אבותיו, שהרי יצחק אפילו שמות הבארות שקרא אותן אביו לא רצה לשנותן, זהו ק"ו לדרכי האבות ומנהגותיהם ומוסר שלהן - ואולי מפני זה לא נשתנה שמו כמו שאר האבות [אברם לאברהם יעקב לישראל], וזו מידה כנגד מידה".

"ויחפרו עבדי יצחק" ויחפרו באר אחרת" ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה" (כ"ז - כ"ח - כ"ט)

בשתי הבראות הראשונות כתוב ויחפרו לשון רבים, בבאר השלישית כתוב

"ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך ה'" (כ"ו - כ"ט)

הגמ' בברכות [כ"ט] אומרת, הנפטר מחבירו אל יאמר לו לך בשלום, אלא לך לשלום, שהרי יתרו אמר לו למשה לך לשלום, עלה והצליח, דוד שאמר לאבשלום לך בשלום, הלך ונתלה. וכל זמן שהאדם חי, אינו בטוח בשלימותו, לכן צריך לומר לו לך לשלום, אבל אצל יצחק, מתוך דבריהם שאמרו "ראה ראינו כי היה ה' עמך", ניכר שהיו בטוחים שהגיע לשלימות גמורה בחייו, כי הם ראו לפנייהם את "האדם השלם", לכן אמרו "ונשלחך בשלום". ולכאורה למה הוא אמר להם גם "בשלום", וכמו שכתוב "וילכו מאיתו בשלום". אלא, יצחק קיים את המאמר "ענה כסיל כאיוולתו". –

מספרים שפעם מישהו הגיע ל"כתב סופר", הכתב סופר אמר לו, כבודו הטריח את עצמו אלי. אמר לו, לא. רק עברתי בסביבה וממילא נכנסתי לרב. כשהוא רצה לצאת, ליווה אותו ה"כתב סופר", אמר לו, למה הרב טורח. ענה לו ה"כתב סופר", אני בין כך יוצא....

"אתה עתה ברוך ה'" (כ"ו - כ"ט)

אומר ה"משך חכמה", כשהיית איתנו, אמרנו "כי עצמת ממנו" - כל עצמותך, ממנו. שלקחת את שלנו ומה התעשרת. אבל כעת אנו רואים, שאתה עצמך "ברוך ה'", וממנו יתברך ההצלחה והברכה באהליך, החורגת מחוקי הטבע.

"ותהיינה מורת רוח" (כ"ו - ל"ה)

כל מעשיהם היו להכעיס ולעצבון שהיו עובדות ע"ז. [רש"י] תקוות כל אב ואם בישראל היא לראות את כל יוצאי חלציהם מקיימים תורה ומצוות, וממשיך במסורת הדורות, ותפילת ההורים לרוות נחת יהודית אמיתית מכל יוצאי חלציהם. לתקווה זו שותפים כלל עם ישראל. בספר ניהוחה של תורה מסופר, כי בשמחת נישואי רבי משולם סולובייצ'יק, עלה לאחר החופה אבי החתן, מרן הגרי"ז לחדר מיוחד שהוכן עבורו כדי לנחם, כשאליו מתלווים בניו ובן דודו רבי משה שמואל שפירא. את פרק זמן המנוחה הקצר הזה, ניצל הרב מבריסק לקריאת צרור מכתבי הברכות והמברקים שנשלחו לחתונה. כשהגיע למכתבו של דודו הגאון רבי אריה שפירא, גאב"ד ביאליסטוק, אורו עיניו, והבעת קורת רוח היתה נסוכה על פניו, ואמר, הדוד, ר' אריה יודע לברך. מה הדוד כתב לי: שיהיה לי נחת, בריאות, אושר, פרנסה רוב שמחות. כל יתר המברכים לרגל החתונה, מברכים שאזכה לראות בבניין ביהמ"ק ובביאת משיח צדקנו, וכי סבורים אתם שהרב מבריסק אינו צריך נחת? אינו צריך בריאות? הדוד ר' אריה יודע לכתוב לי שאהיה בריא ושיהיה לי נחת.

"ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו" (כ"ז - א')

בספר "מעיינה של תורה" מביא בשם אחד מחכמי המוסר. אברהם גירש את ישמעאל וטיהר את ביתו מכל פגע רע, ולכן היתה לו בזקנותו מנוחה. יצחק לא גירש את עשיו, ולעת זקנותו קמה מבוכה בביתו ולא ראה את

לפני שיבואו כל החברים שלי, אתה חייב לו טובה. יצחק התייחס אליהם כאנשים הגונים, ושאל אותם למה שנאתם אותי. אמר לו אבימלך, אתה בכלל לא מבין מה קורה אצלנו, עשינו לך רק טובה בזה ששלחנו אותך בשלום.

רעיון זה מוזכר כבר בבראשית רבה [ס"ד - י], והוא מבואר במשל נפלא המוזכר ב"דעת זקנים מבעלי תוספות". לארי נתקע עצם בגרון. הכריז, כל מי שיוציא לי, יעשרנו "המלך" עושר גדול. בא עוף אחד ששמו אגרון, שצווארו ארוך, אמר אני אטלנו. הכנים העוף ראשון בגרון והוציא את העצם. לאחר שהוציא, ביקש שכרו. אמר לו הארי, לא דיך ששלחתך בשלום ולא אכלתיך כשהכנסת ראשך בגרוני, אלא שעדיין אתה מבקש שכר? וכך גם אמר אבימלך ליצחק....

רבי מאיר שפירא, היה ציר בבית הנבחרים בפולין, ושם היו אנטישמים רבים. פעם מישהו אמר לו, כי שום זכות אינה מגיעה ליהודי פולין, וכי עצם ישיבתם בשלום בתחומי המושב הפולני יכול להיחשב כחסד לבני האומה הפולנית. חיך ר' מאיר ואמר לו, שמעת פעם על נס פורים? אנו קוראים כל שנה את מגילת אסתר, ושם מסופר שכששאל אחשוורוש את משרתיו אם בא מרדכי על שכרו כשהציל את המלך, הוא נענה על ידם [אסתר ו' - ג] "לא נעשה עמו דבר". לכאורה תשובה זו היא חוצפה ועוות מצח, כי בעצם הם אומרים למלך כי הוא כפוי טובה, שלא שילם כל תמורה עבור חייו שניתנו לו כמתנה ע"י מרדכי. אלא, אם הוא יצא בשלום, הרי שזו היא המתנה הגדולה ביותר שיכולה לצאת מארמון המלוכה בשושן.

"ויאמרו ראה ראינו כי היה ה' עמך" (כ"ו - כ"ה)

בספר "נפלאות מתורתך", מובאים כמה צירופי תיבות של המילה מרור שנמצאים בפסוקים שבתורה ואחד מהם בפרשתנו.

א'. "ושם איתנו נער עברי עבד לשר הטבחים ונספר לו ויפתור לנו את חלומותינו" [בראשית מ"א - י"ב]. והרמז כאן, כשגוי צריך לומר מילה טובה על יהודי, זה מר לו. דהיינו, שמרירות היתה בפי שר המשקים כשסיפר בשבחו של יוסף. ב'. "ויקר ה' אל בלעם וישם דבר בפיו ויאמר שוב אל בלק" [במדבר כ"ג - ט]. הרמז כאן כנ"ל, שהגוי מרגיש מרירות בפיו כשצריך לברך יהודי. ועוד. ג'. "ויאמרו ראה ראינו כי היה ה' עמך". ד'. "ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה" [דברים ב' - ו]. נמצא שבכל פעם שמוזכר שהגוי מדבר בשבחו של היהודי נרמז בדבריו מרור.

"ויאמרו ראה ראינו כי היה ה' עמך" (כ"ו - כ"ה)

לא מפורש בתורה איך ראו, ויש עוד להבין מדוע ראו רק אחרי שהלך מאתם? מפרש התרגום יונתן, שמיד כשהלך יצחק מגרר נתייבשו כל המעיינות, והאילנות לא נתנו פירות, אז הם הבינו שזה קרה בגלל שגירשו את הצדיק, לכן אמרו ראה ראינו שה' איתך.

התנהגות עשיו ונשיו, ויעקב היה אנוס לברוח. אם אינך מגרש את עשיו מביתך, סופך שיברח ממנו יעקב.

"ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו" (כ"ז - א')

"ותכהין - בעשנן של אלו, שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת כוכבים". (רש"י).

בתוספות השלם מקשה למה לא כהו עיני רבקה? וביאר, רבקה היתה מלומדת בעשן ע"ז בבית בתואל אביה. מקשה תוס', זמן רב עבר מאז שהיתה בסביבת עשן עבודה זרה. ועוד, שלא היתה אז, אלא בת ג' שנים כשהלכה מבית אביה. ונשארים בצריך עיון.

כותב בספר "לתתך עליון" רואים מה גדול כוחה של השפעה אף משנות הילדות המוקדמות. יצחק נתעוור מהעשן ורבקה שלא היתה רחוקה מדרגתו (שהרי על הפסוק "ויעתר ה' לו" דרשו חז"ל לו ולא לה מפני שאינה דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע, משמע שלא היה חילוק גדול במדרגתם דאם היה משום הכי היתה תפילתו נענית) ובכל אופן רבקה לא הושפעה כלל מעשן עבודה זרה, כי לפני עשרות שנים בהיותה תינוקת פחות מבת ג' נכנס לה עשן עבודה זרה לעינים, לכן כבר לא הושפעה כלל. עד כמה יש להזהר מהשפעה שלילית אפילו בגיל רך.

"ותכהין עיניו" (כ"ז - א')

יצחק היה ההיפך ממושה, ליצחק לא הותר לצאת מהארץ, אך כח הראיה ניטל ממנו. ואילו משה לא הורשה להיכנס לארץ ישראל, אבל נאמר לו "וראה בעיניך" "ולא כהתה עינו".

ובעל הטורים כותב "ותכהין עיניו מראות", הסיבה, כי השוחד יעוור, והוא לקח שוחד מעשיו.

"ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות" (כ"ז - א')

בעשנן של אלו. דבר אחר כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר כדי שיטול יעקב את הברכות. (רש"י).

רש"י מביא שלושה טעמים מדוע כהו עיניו של יצחק. א. בגלל העבודה זרה של נשות עשיו. ב. נכנסו לעיניו דמעות המלאכים בשעת העקידה. ג. כדי שיעקב יקבל את הברכות. כתב בספר "מגדנות", שלושתם מרומזים במילה "עין" ראשי תיבות עקדה נשי עשיו יעקב. גימטריה נאה הביא שם על פירושו השלישי של רש"י, "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות" בגימטריה "כדי שיטול יעקב אבינו את הברכות".

"ויקרא את עשיו בנו הגדול" (כ"ז - א')

למה קוראו בנו הגדול? כתוב במדרש תנחומא [ח], אלא למדנו שמחניפין לרשעים בשעתם, לפי שראה שהעולם הזה בידו, קרא לו בנו הגדול.

"הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי" (כ"ז - ב')

בספר "גורל אליהו" מפרש, למה דווקא עכשיו רצה יצחק לברך את עשיו. ואם בגלל שקרבו שנותיו לשנות אמו כמו שמפרש רש"י, הלא יש עשר שנים של דאגה, ומה מיוחד ביום זה? אלא, שבתרגום יונתן אומר, שמעשה זה היה בערב פסח, וכמו שאומר רש"י שרבקה ביקשה שני גדיי עיזים. והגמ' בר"ה [י"א]. אומרת שבפסח נולד יצחק, ומכיוון שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, א"כ יום פטירתו צריך להיות גם בפסח, אבל לא ידע באיזו שנה, ולכן בערב פסח אמר לעשיו "לא ידעתי יום מותי".

"ועתה שא נא כליך" (כ"ז - ג')

"שא נא" לשון השחזה, כאותה ששיניו אין משחיון את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה. חדר סכינך ושחוט יפה כדי שלא תאכילני נבילה. (רש"י)

שואל הבאר יוסף, אם המילים "שא נא" פירושו השחזה, מדוע לא כתוב השחזו נא. אלא, שרש"י עצמו מביא כמקור למילה זו "שא" את המשנה בביצה [כ"ח]. האומרת כי ביו"ט אין להשחזו את הסכין, אלא רק להשיאה ולהשחזיה על גבי חברתה, להוציא את השחזותה במשחזות שאסורה. וא"כ, רש"י בפסוק ט' אומר שזה היה ביו"ט ראשון של פסח, ומשום כך נאסרה ביום טוב פעולת ההשחזה האסורה ביו"ט. זהו שדקדק יצחק לומר "שא נא" כדין חידודו של הסכין ביו"ט ולא השחזה.

"ועתה שא נא כליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד" (כ"ז - ג')

למה היה צריך לומר לו איזה כלי צריך לקחת לציד, הרי עשיו היה כל יום הולך לצוד, עשיו היה "איש יודע ציד", והיה לו רק לומר "וצודה לי ציד"? ויש לפרש ע"פ רש"י שכתב "וצודה לי - מן ההפקר ולא מן הגזל". לכן הדגיש לו יצחק "שא נא כליך" - שלך, ולא כלי שגזל בידך, וכן "תליך וקשתיך" והיינו שהדגש הוא שהכלים יהיו שלך ולא על סוג הכלים. ולפי"ז מובן למה עשיו לא לקח את בגדיו החמודות, כיון שבגדים אלו, כתוב בחז"ל, שאם היה ממשמש בחיה שמצוירת שם, היא היתה מגיעה אליו, והוא היה שולט בה, ואם היה לוקח בגדים אלו היה יכול להגיע לו חיות מן הגזל. מעתה, כמה נפלא מה שכתוב בפירוש התורה לבעלי התוספות "בנה גדול החמודות" בגימטריה בגזל לקחן מנמרוד.

"וצודה לי ציד" (כ"ז - ג')

שואל ה"רעת זקנים" מבעלי התוס', מדוע כתוב ה' במילה צודה התורה יכלה לכתוב וצוד לי ציד? ומתריץ, יצחק לימד אותו חמש הלכות שחיטה, א'. שהיה, ב'. דריסה, ג'. חלדה, ד'. הגרמה, ה'. עיקור.

"בעבור תברכך נפשי" (כ"ז - ד')

כל מעשה "גניבת הברכה צריכה תלמוד, למה יעקב היה צריך לקבל ברכות בדרך משונה, הלא יצחק היה נביא והיה לו לקב"ה לומר ליצחק שיברך את

מתפלל תפילת שמו"ע בלי הפרעה, והנה אתמול בשעת תפילת מנחה, דעתי לא היתה מיושבת, והשם שלך צלצל באוזני פעם אחר פעם. הבנתי שעליך לנסוע...

"ואברכה לפני ה' לפני מותי" (כ"ז - ו' - ז')

מה הטעם שרבקה הוסיפה את התיבות "לפני ה'?" מסביר ה"אבן עזרא" בפרשת יתרו, רבקה ידעה כי יצחק נביא לה', והברכה שיברך בדרך נבואה היא, לכן אמרה ליעקב "לפני ה'".

"לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עיזים" (כ"ז - ט')

וכי שני גדיי עיזים היה מאכלו של יצחק? אלא פסח היה, האחד הקריב לפסח והאחד עשה מטעמים. [רש"י]

המקור לדרש זה הוא פרקי דרבי אליעזר, ושם נאמר אחד לפסח ואחד לחגיגה. ויש בזה רמז - כי "מטעמים" בגימטריה אחד פסח ואחד חגיגה. והיה צריך לקרבן חגיגה ולא אכל הרבה מקרבן פסח לפי שאין הפסח נאכל אלא על השובע ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אומר רבי יוסף חיים זוננפלד, "בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" במרמה בגימטריה אפיקומן. ובספר מגדנות כתב, כי התיבות "שני גדיי עיזים טובים", בגימטריה "לקרבן פסחים".

ועדיין קשה לי, למה יצחק לא ביקש שני גדיי עיזים, ורק אמר שיצוד לו ציד. ולפי המדרש, עשיו צד צבאים והמלאך התיר אותם. ולמה רק רבקה ביקשה את הגדיים. [וע"ע להלן פסוק ל"ה].

"מטעמים לאביך כאשר אהב" (כ"ז - ט')

כי טעם הצבי כטעם הגדי. [רש"י]

לרש"י היה קשה, יצחק שולח את עשיו להביא צבי, ורבקה אומרת ליעקב להביא שני גדיי עיזים. וכי זה אותו טעם? אלא, כשיצחק מדבר על יום מותו, ודאי לא חשב על אוכל, אלא עניין אותו רק הכשרות, וזה מה שאמר "שא נא", לשון השחזה שלא תאכילני נבילה, "וצודה לי" מן ההפקר ולא מן הגזל. ולכן כשרבקה אמרה לו להביא שני גדיי עיזים ותכין לו כאשר אהב, הכוונה שהסכין תהיה חלקה. אמר יעקב לרבקה, אבל אבא ביקש צבי ולא גדי. אומרת לו רבקה, אצל אבא שלך טעם הצבי וטעם הגדי זה אותו דבר, הוא מופשט מחומריות, אצלו אין הבדל בין צבי לגדי, אותו מעניין רק ענייני כשרות.

"אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע" (כ"ז - י"ב)

כתב ה"חזון איש", הגמרא במסכת סנהדרין [צ"ב:] אומרת, כל המחליף דיבורו, כאילו עובד עבודת כוכבים. כתוב כאן "והייתי בעיניו כמתעתע", וכתוב בירמיהו [י' - ה'] "הבל המה מעשה תעתועים". הרי לנו, שדברי יעקב ליצחק, לולא שהותרו לו על פי רוח הקודש שירתה על רבקה, היה בהם חטא כה חמור עד שהחשיבוהו כאילו עובד עבודה זרה, כי השקר במהותו דבר מאוס ומגונה לא רק כמעשה מרמה להשגת רווחים על חשבון השני,

יעקב ולא את עשיו? מתרץ הר"ן בדרשותיו ומסביר, הגמ' בשבת [צ"ג:] אומרת, אין השכינה שורה לא מתוך עצבות, אלא מתוך שמחה של מצוה, יצחק סבר שעשיו הוא הצדיק, והיה שמח שזכה לברך את בנו בכורו, ואם הקב"ה היה אומר לו לברך את יעקב ולא את עשיו, היה חוקר אחר מעשיו של עשיו, והיו מתגלים לו דברים לא טובים. רוחו היתה מדוכדכת ועצבות שורה עליו, והיה מברך את יעקב מתוך צער ועצבות בלי השראת שכינה. לכן סיבב הקב"ה שיצחק יחשוב בתום לב שהוא מברך את עשיו, ומתוך שמחה שלימה היה מברכו, ובכל זאת בירך את יעקב, והשיג יעקב ברכה מיצחק מתוך שמחה והשראת השכינה.

האדמו"ר רבי יצחק מאיר מוורקא מתרץ, אם יצחק היה מברך בפירוש את יעקב, היה נשאר קטרוג לעולמים, שיהודים ראויים לברכה רק כשהם בדרגה של יעקב. לכן סיבב הקב"ה שירצה יצחק לברך את עשיו כדי שיחולו הברכות על ישראל מכל מקום, שהרי גם בירידתם אין בני ישראל גרועים חס ושלום מעשיו.

"ורבקה שומעת בדבר יצחק אל עשיו בנו וכו' הנה שמעתי את אביך כו' ועתה בני שמע בקולי" (כ"ז - ה' - ה')

אצל אדם קדוש, האוזניים הם לא הפקר. אמרה רבקה ליעקב, כשאבא שלך מדבר עם מישהו, אני לא שומעת, והיום שמעתי. ולמה שמעתי, כי הקב"ה רוצה שאני אשמע.

מסופר על רב אחד, שהגיע אליו אשה בוכייה שבעלה עזב אותה. אמר לה הרב שתכנס אל "בית האורחים" שבעיירה, ושם תמצא את בעלה, וכך היה. תמזהו כולם על רוח הקודש אשר לרב. אמר להם הרב, לא, אין כאן כל רוח הקודש, כל מחשבותיי תמיד סובבות סביב לימוד התורה, ואיני מקשיב למה שאנשים הסובבים אותי אומרים. "היום", מספר הרב, בדרכי לביתי, שמעתי שני אנשים מדברים על אורח שהגיע לבית הכנסת אורחים, והטרידה אותי המחשבה למה בכלל הייתי צריך לשמוע זאת. וכשהגיעה האשה הבנתי מדוע!!! וזה מה שכתוב "הנה שמעתי את אביך מדבר", מה פתאום שמעתי? מן הסתם הקב"ה רצה שאשמע כדי שאתה תקבל את הברכות.

סיפר רבי ראובן קרלינשטיין, כשלמד בירושלים בישיבה למצוינים אצל הרב טורצין, נסע אחד התלמידים לחתונה של אחותו. למחרת ביקש מראש הישיבה לנסוע לשבע ברכות שאמו עורכת. אמר לו הרב, מספיק אתמול היית בחתונה, וחבל להפסיד לימוד. ניסה התלמיד לומר שאמו אלמנה, ועזרתו נחוצה... אבל הרב טורצין התעקש. למחרת באמצע הסדר, ניגש אליו ראש הישיבה ואמר לו תיסע לשבע ברכות. כשהגיע לביתו, התברר שאמו הקדימה קנה לוושט, והחלה להיחנק. הבן פעל מיד והוציא את אמו מחשש סכנה, והוציא את העצם מגרון אמו. כשחזר לישיבה, ניגש אל הרב טורצין ואמר לו לרב יש רוח הקודש. אחרי שסיפר את סיפורו, אמר לו הרב טורצין, אין פה בכלל רוח הקודש. אלא, שבמשך שנים אני

אמנם לבסוף הוא יראה שלא השתגעתי, ואז ישאל אותי: אם כך, למה גרמת לי כזו עגמת נפש? - "והבאתי עלי קללה ולא ברכה".

"והבאתי עלי קללה ולא ברכה" (כ"ז - כ"ח)

מדוע יעקב חשב שתבוא עליו קללה וכי יצחק יקלל את בנו, אומר רבי יצחק מוואלוז'ין, מה שיעקב אמר "והבאתי עלי קללה ולא ברכה", הכוונה היא שיעקב אמר ש"אולי ימושני אבי" ויחשוב שאני עשיו, ואז יתן לי את הברכות שרצה לתת לעשיו, ועל זה אמר "והבאתי עלי קללה ולא ברכה" - שמה ש"ברכה" אצל עשיו, הרי זה קללה אצל יעקב.

"ותאמר עלי קללתך בני" (כ"ז - כ"ח)

אומר הגר"א מוילנא, רבקה אמרה ליעקב, כי אין לו ממה לחשוש, שכן יודעת היא כי כל הצרות העתידות לבוא עליו, אינן אלא שלש, עשיו, לבן ויוסף - הרמוזים במילה "עלי". כלומר, כל הקללות אין הם אלא עלי, יותר מאלה לא תדע עוד כל צרה. אחרי שנים, כשהאחים רצו לקחת את בנימין למצרים, אמר להם יעקב "עלי היו כולנה" [כ"ב - ל"א], דהיינו, כל אותן צרות הרמוזות במילה "עלי", ואשר עליהן ניבאה לי אמי, כולם נתקיימו ובאו על ראשי, ואילו מבנימין לא נגזר עלי כל צער, ומדוע זה תבקשו ליטול ממני גם אותו.

"ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול" (כ"ז - כ"ח)

שואל ה"תורה תמימה", הרי אחרי שהם נולדו כתאומים, אין קטן וגדול, אלא שהראשון הוא בכור ולא גדול.

ומתריץ, הגמ' בב"מ [י"ב] אומרת, לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש, אלא גדול וסמוך על שולחן אביו זהו קטן. -

יעקב איש תם יושב אהלים, סמוך היה על שולחן אביו.

והראיה, שרבקה אמרה ליעקב "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עיזים", ולעשו אמר יצחק "נא אל כלך תליך וקשתך וצודה לי ציד", משמע שליעקב היה הכל מוכן בבית אביו והיה סמוך על שולחן אביו, לכן נקרא עשו גדול ויעקב קטן.

"ותקח רבקה את בגדי עשו וכו'" (כ"ז - כ"ח)

והלא כמה נשים היו לו, והוא מפקיד אצל אמו? אלא שהיה בקי במעשיהן וחושדן. [רש"י]

אומר רבי אלחנן וסרמן, גם הרשעים יודו שכל מי שיש יראת שמים, ראוי לקרוא לו אדם, והוא איש המעלה, וגם אצלם יראת שמים היא "מעלה".

וזכר לדבר, שמצינו בעשיו הרשע שהניח בגדיו החמודות רק אצל רבקה, שהוא ידע שאצל אמו הצדקנית, הבגדים יהיו בטוחים, ואצל נשיו לא שמר, כי לא היה בטוח ביושרן וחשש שמא ימעלו בפקדון.

אבל שלמה המלך מוסיף ומחדש בקהלת "את ה' ירא וכו' כי זה כל האדם". דהיינו, שיראת שמים זאת לא "מעלה" בלבד, אלא "זה כל האדם" ממש,

ובלי זה הוא אינו אדם כלל, אלא בעל חיים.

אלא גם שינוי בסיפור דברים של מה בכך בכללם עוון השקר הוא. ולא עוד, אלא שאדם שדיבר שקר לשעתו, על אף שיש חטא בידו, בכל זאת צורתו צורת אדם, אבל אדם המתמיד בשקריו, צורתו צורת שקרן ואישיותו נעדרת.

"אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה" (כ"ז - כ"ח)

הגמ' בברכות [כ"ד]. אומרת, דרש רב שמלאי, מאי דכתיב [תהלים ט"ו] ה' מי יגור באהליך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו ולא רגל לשונו, זה נאמר על יעקב שאמר "אולי ימושני אבי" -

ופירש"י לא רצה לשקר, אלא שאמו הכרחתו על פי הדיבור.

נשאלת השאלה מה הכריח את רש"י לפרש שלא רצה לשקר, אולי פחד לשקר כמו שמוכח מהמשך דבריו "והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה"? אומר הגר"א מוילנא, יש הבדל בין המילה "פן" ל"אולי". "פן" פירושו, אני לא רוצה שזה יגיע, ו"אולי" הוא כן מעוניין שהדבר יקרה. למשל, "אולי לא תלך האשה אחרי" [כ"ד - ל"ט], אומר רש"י שלאליעזר היתה בת ורצה להשתדך עם אברהם. ולפי הנחה זו, היה לו ליעקב לומר פן ימושני אבי ולא אולי, וזה היה מראה שרצונו שלא ימושהו אביו, אבל יעקב היסס להוציא דבר שקר מפיו, ובלבו פנימה ביקש ורצה שכן ימושהו אביו ולא יוציא דבר שקר מפיו, ולכן אמר בלשון "אולי", שמשמע שהוא כן רוצה שזה יהיה.

בשם רבי נפתלי מרופשיץ אומרים, ליעקב היה קשה להוציא דבר שקר מפיו, כי המהות של יעקב זה אמת "תתן אמת ליעקב", לכן הלבשה לו אמו בגדי עשיו, וכשאדם מתלבש כעשיו, נעשה הוא עצמו עשיו במקצת...

"והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה" (כ"ז - כ"ח)

"מתעתע" פירושו: משוגע... שואל רבי ראובן קרלינשטיין מדוע מה שיעקב יראה בעיני יצחק כמתעתע הוא יביא עליו קללה ולא ברכה?

מתריץ ר' ראובן, נתבאר לעצמינו שרואים בחור הולך ברחוב, ליד דוכן הירקות, וגונב משם ירקות. מבררים מי זה, ומתברר שמדובר בגנב הידוע הפרחח של השכונה,

לא שואלים למה הוא עשה זאת, הוא עשה זאת כי הוא גנב, ברור. כולם מכירים אותו. וקוראים מיד למשטרה. אבל אם רואים שהבחור ש'סחב' את הירקות הוא בחור ירא שמים, עם כל המעלות שבעולם, כולם תמהים: מה קרה לו? מה פתאום יעשה מעשה שכזה? כנראה שהוא השתגע. במקרה שלו לא צריך משטרה, צריך פסיכיאטר.

אמר יעקב אבינו: אם אבא ישמע ישעשיתי כזה דבר, לבשתי את בגדי עשו ובאתי אליו מחופש, הוא ישאל: מה קרה לו, מדוע הוא עשה כזה דבר? כנראה שהוא השתגע וצריכים לקרוא לפסיכיאטר... תהיה לו כזו עגמת נפש גדולה!

"ויאמר הקול קל יעקב והידיים ידי עשיו" (כ"ז - כ"ב)

לכאורה מדוע ה"קול" הראשון בכתוב מלא והשני בכתוב חסר? מתרץ רבי ידידיה וויל, אב"ד קארלסרוואה, הז"ל ביארו ש"הקול קול יעקב" מתייחס לקול הנשמע בבתי כנסיות שהוא התפילה, ובבתי מדרשות הקול הוא תורה, וכמו שכתוב בפתחה לאיכה רבתי: כל זמן שקולו של יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אין הידיים ידי עשיו. השו"ע ביורה דעה [י"ז - כ"ב] כותב שהלימוד צריך להיות בקול, והגמ' בסוטה [ל"ב] אומרת שתפילה צריכה להיות בלחש. לכן, הקול שנכתב בכתוב מלא, רומז על לימוד התורה, והקל שנכתב בכתוב חסר, רומז על התפילה.

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו" (כ"ז - כ"ב)

כתוב במדרש [בר"ר ס"ה] נכנסו כל אומות העולם אצל אבנימוס הגרדי (לא עמדו פילוסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי). אמרו לו, תאמר שאנו יכולים להזדווג לאומה זו? אמר: לכו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהן. ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפי בקולן, אין אתם יכולים להם. שכן הבטיח אביהם ואמר להם: הקול קול יעקב, בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות, אין הידיים ידי עשיו, ומשתמש בידיים שלו לעמים אחרים, כי הוא חי על החרב כל הזמן. ואם לאו, הידיים ידי עשיו ואתם יכולים להם.

שואלים כולם, איך זה משתמע מהפסוק, הרי הפשט הפשוט הוא שהידיים ידי עשיו אף שהקול קול יעקב? יש מסבירים את הפסוק בסימן שאלה, שיצחק שאל הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו? יעקב יתפלל, ילמד, ועשיו יוכל להכות בו? זה לא יתכן.

הגר"א מוילנא מתרץ, "הקל" נכתב חסר ו' ופירושו נעשה קל, כלומר, כאשר מורגשת הקלה וחולשה בקול יעקב, שהוא חסר, אזי שולטות בו "הידיים ידי עשיו", אבל כאשר קול יעקב הוא מלא ללא כל הקלה וחולשה, אין ידי עשיו שולטות בו.

הרב שך מתרץ. הקב"ה תחם תחומים ליעקב ולעשיו. מקומו של יעקב בבתי מדרשות, שם ישמע קולו. ומקומו של עשיו בשדה הקרב "על חרבך תחיה", ושם הוא מקומו ותחומו. ואמנם, כשקולו של יעקב נשמע בבתי כנסיות, שזה מקומו הטבעי, ולא פורץ מתחומו, אז גם אין הידיים של עשיו פורצים לתחומו של יעקב, אלא בתחום שנקבע להם. אבל ח"ו בזמן שאין הקול קול יעקב, שגם אצל יעקב יש יציאה מתחומו ומהמקום שנקבע לו, אז ח"ו ניתן רשות גם לעשיו לצאת מתחומו ומקומו.

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו" (כ"ז - כ"ב)

בספר לחם לפי הטף מובא רמז נפלא. אם נכתוב את השם עשיו במילוי - דהיינו עין שין ויו, האותיות הגלויות הם עשו, והנסתרות הם ינ - ינ - יו, וביחד מאה שלושים ושש כמניין קול. וא"כ כוחו של עשו נגלה רק כאשר נעלם הקול של יעקב. אבל כשמתגלה הקול של יעקב, אז בטל כח העשייה של עשיו על ישראל, ואין ידי עשיו שולטות.

"ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש

את יעקב בנה הקטן" (כ"ז - ט"ו)

בשו"ת "בנין שלמה" מביא בקונטרס חידושים מאביו, ששאל, וכי לא ידענו שעשיו הוא בנה הגדול, ומה זה נוגע ללבישה? ותירץ, עשיו היה מסתמא יותר גדול וגבוה, ואע"פ כן נעשה נס שבגדי עשיו התאימו לגופו של יעקב, כי מן השמים סייעו בידו כדי שיקח את הברכות.

מצאנו בעוד מקומות בפרשה שהתורה מדגישה שיעקב הוא הקטן ועשיו הוא הגדול. מסביר האדמו"ר מבוסטון, שהמציאות היא שבתינוק הכל שמחים, וזקן במושב זקנים הכל עצובים בו. ההבדל ביניהם הוא, שלתינוק יש עתיד שיכול לגדול, לעומת הזקן שאין לו עתיד לגדול. ולכן עשיו נקרא "בנה הגדול", כיון שאין לו עוד עתיד לגדול, אבל יעקב הוא "בנה הקטן", שיש לו עוד עתיד לגדול עד למאוד, והוא גדל כל הזמן.

"ותלבש את יעקב בנה הקטן" (כ"ז - ט"ו)

מדוע יעקב לא לבש את הבגדים לבד? אומר ה"כתב והקבלה", כל ענין הרמאות היתה ליעקב לזרא, שלא לרצונו, כי היה אנוס לכבד את אמו, ולכן כתוב "ותתן את המטעמים ביד יעקב בנה", כי יעקב מצד עצמו לא היה מתעורר לקחת אותם, כי כל מה שעשתה לא היתה לרוחו, לכן התאמצה רבקה ונתתם לו.

משכיל אחד שאל את השר שלום מבלעז, מדוע כשיהודים לובשים לבוש מודרני הם מצליחים, ועל פי רוב חייהם יותר טובים מחייהם של יהודים יראי שמים שמתלבשים כמו החסידים. ענה לו, שהסיבה פשוטה. בשעה שעמד יעקב לקבל את הברכה מיצחק אביו לבש בגדים מודרניים...

פעם ניגש משכיל אחד לאחד האדמו"רים ושאל אותו בלגלוג, איזה בגדים לבש יעקב. ענה לו בחריפות, הוא הסתכל מה לובש עשיו והתלבש אחרת...

הנצי"ב אמר פעם, שכשאדם לובש לבוש מודרני, הבעיה היא לא רק הבגד, לדוגמא, שעון מקולקל, הבעיה היא לא במחוגים, אלא במנגנון. כך כשאדם לובש בגדים מודרניים, הבעיה היא לא בבגד, אלא שהמנגנון בפנים מקולקל.

"ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו בכרך עשיתי כאשר דברת אלי קום נא שבה"

(כ"ז - י"ט)

התנהגותו של יעקב אבינו מעוררת תהייה, מצד אחד לובש את בגדי החמודות כדי להראות כעשיו, ומאידך בסגנון לשונו נשאר ואומר קום נא, מדוע לא שינה את סגנון דיבורו ולא אמר כסגנון דיבורו של עשיו יקום אבי, להסיר את החשד מעליו?

אומרים בעלי המוסר, הכל יכול יעקב לחקות - לשנות את טעמו להידמות לעשיו, אבל לדבר כאיש גם כלשונו וסגנונו של עשיו, זה לא יכל לעשות ולו גם לא לשעה קלה.

מבואר שהזדמנון לו מלאך והביא לו יין ויעקב נתנו ליצחק, וא"כ היו כאן שתי הבאות - המלאך הביא ליעקב ויעקב הביא ליצחק, ולכן יש על "ויבא לו" מרכא כפולה, רמז לשתי הבאות.

"וירח את ריח בגדיו" (כ"ז - כ"ח)

הרב מפוניבז' רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל אמר על פסוק זה פנינה נפלאה, הילקוט שמעוני כאן מביא את הדרשה שדרשו חז"ל "וירח את ריח בגדיו" - ריח בוגדיו, ודוגמא לכך הביאו ממצעשה שהיה ביהודה ביהודי בשם יוסף משיטא: שעה שביקשו שונאים להיכנס להר הבית, והעדיפו שיכנס דווקא יהודי, ומצאו את יוסף משיטא שיכנס ובתמורה יקח מה שהוא רוצה. הוציא מנורה של זהב, אבל הם התחרטו, כי "אין דרכו של הדיוט להשתמש בו", וביקשו שייכנס שנית, סירב, וגם כשהציעו לו ממוזן רב, סירב, ואמר, פעם אחת הכעסתי אותו, וכי אכעיס אותו פעם שניה? לקחו וייסרו אותו בייסורים קשים, והוא מתייסר בייסוריו וזועק "אוי לי שהכעסתי לבוראי". שאל הרב כהנמן, איך זה שרגע לפני כן - הכעיס את בוראו בצורה מחפירה והוציא כלי מקדש וחילל דבר שהגויים חששו לעשות, והראיה ששלחו אותו, ומרגע אחד למשנהו שינה דעתו, עד שהסכים לסכול ייסורים ובלבד שלא יכנס פעם שניה? ותירץ, תראו מהו כח הקדושה, אמנם בפעם הראשונה חטא חטא נורא, אבל אחרי שנכנס לבית המקדש, עצם ההשגחה במקום קדוש וטהור, גם אם הוא עובר עבירה, גורמת שיחזור בתשובה ולא הסכים להכעיס בוראו שנית.

"וירח את ריח בגדיו ויברכהו" (כ"ז - כ"ח)

חכמינו ז"ל אמרו, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו. כשם שהבגד אינו מתאחד עם הגוף אלא רק משתייך אליו, כך הבוגד אינו אחד עם אומתו אע"פ שהוא שייך לה. אומרים בעלי המוסר, כשמזבילים את השדה בזבל ובדשן, יש לזה ריח רע, אעפ"כ, כשיעבור הריח, השדה תתחיל לפרוח. כך גם בישראל, אפילו שיחטא ויטנף עצמו, אבל לאחר שיתעשת ויחזור לעצמו, ריח הקדושה, הנקודה הפנימית הטהורה שיש באדם תתגבר, שיוכל לחזור בתשובה ולתת ריחו כבעבר.

"וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה בני כריח השדה אשר ברכו ה'" (כ"ז - כ"ח)

נכנס עמו ריח גן עדן. [רש"י].

יעקב זכה לברכתו של יצחק ע"י ריח גן עדן, אומר האדמו"ר מסוכוטשוב, חוש הריח הוא החוש היחיד שלא נפגם בחטא אדם הראשון, כל החושים הוזכרו בחטא אדם הראשון ובכולם השתמשו בחטאם.

"ותרא האשה" - חוש הראיה, "ותקח מפירו" - חוש המישוש, "ותאכל" - חוש הטעם, "וישמעו את קול ה'" - חוש השמיעה. וחוש הריח לא נזכר שם,

ובכל החושים שנפגמו, יש לעשיו אחיזה בהם,

ולכן התברך יעקב בחוש הריח שלעשיו אין אחיזה בו.

המגיד מדובנא אומר, ישנם יהודים שמבחינת "הקול" הם תמימים ושלמים. הם מתפללים, מרבים בלימוד תורה ושומרים על "הקול קול יעקב", כהלכה. אבל כשמגיעים הדברים ל"ידיים" - למתן צדקה, לעיסוק בצרכי ציבור באמונה, אז לצערנו "הידיים ידי עשיו", הם מוכנים להרוג ולהרג על פחות משווה פרוטה.

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו" (כ"ז - כ"ח)

זה מה שכתוב "כי לקח טוב נתתי לכם". [פתחה לאיכה רבתי]

התורה נחלקת ל-ארבעה חלקים, "פרדס" - פשט, רמז, דרש וסוד. טוב בגימטריה שבע עשרה, אם נכפיל טוב בארבע לפי ארבע חלקי התורה, התוצאה תהיה שישים ושמונה, שזה בגימטריה חיים - "מרכה תורה מרבה חיים". תורה שבכתב לומדים ע"י ראיית העין, ותורה שבעל פה ע"י שמיעת האוזן. עין בגימטריה מאה ושלשים, שתי עיניים מאתיים ושישים. אזן בגימטריה חמישים ושמונה, שתי אוזניים ביחד מאה ושיש עשרה. כולם ביחד שלש מאות שבעים ושיש. כמניין שלום. "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", כשהקול קול יעקב, אז אין הידיים ידי עשיו, כי השלום שולט.

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו" (כ"ז - כ"ח)

אמרו בדרך צחות, מכאן רמז לשעון מעורר בבוקר. הקול קול יעקב, זה הצלול שמעיר את האדם על מנת שילך ללמוד ולהתפלל. והידיים ידי עשיו, אלו הידיים שמכבות את השעון, שיוכל להמשיך לישון בנחת.

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו ולא הכירו וכו' ויברכהו" (כ"ז - כ"ח - כ"ט)

יצחק הסתפק האם המתברך הוא יעקב או עשיו, שואל ה"בית הלוי" מה הכריע ליצחק שזה עשיו ולכן בירך אותו. ומפרש כאן פירוש חדש. מה שיצחק הרבה כל כך לבדוק את יעקב, כי עשיו פחד שיעקב יקח לו את הברכות, ולפני שהלך לציד, אמר לו סימן שיכיר שהוא עשיו. א'. שיחקה בקול את יעקב. ב'. שידבר בנחת. ג'. יזכיר שם שמים. וזה יהיה הסימן שהוא עשיו, שאם יבוא יעקב להטעות, מסתבר שישנה את קולו שידמה לקול של עשיו. - ולכן יצחק לא חשד ביעקב כשהוא עשה קול רגיל שלו. וזה מה שתרגם התרגום "במרמה" - בחכמתא. כי מצידו של יעקב, לא היתה פה רמאות, אלא חכמה, שהבין שאין צורך לרמות, אלא שידבר כדרכו בקולו ועשיו נלכד ע"י ערמתו.

"ויבא לו יין וישת" (כ"ז - כ"ח)

ולא הוה חמרא גביה ואזדמן ליה מלאכא ואייתי מן חמרא דאצטנע בעינבווי מן יומי שירוי עלמא ויהביה ביד יעקב ויעקב אמטי ליה לאבוי ולשת. [תרגום יונתן בן עוזיאל].

ובתרגום ללשוננו - לא היה יין אצלו והזדמן לו מלאך והביא מן יין שהצטנע בענביו מן ימי בריאת העולם ונתנו ביד יעקב ויעקב נתן לו לאביו ושתה.

האיש וילך הלך וגדל עד כי גדל מאוד" (כ"ו - כ"ז) משמע מלשון הפסוק שהוא גדל ואח"כ הוסיף לגדול עוד.

בספר "כמוצא שלל רב" מביא בשם רבי חיים הכהן רפפורט אב"ד אסטרעא שמבאר שהפסוק מתייחס למה שנאמר בפסוק שלפניו "ויברכהו ה'", ועיקר הברכה היא שתבוא בהדרגה, דהיינו, מעלה אחר מעלה, כי אם יתן ה' את הברכה בפתע פתאום ויתעשר בעושר רב שלא כדרך הטבע, ישלוט בו עין הרע, וכמו שכתוב במשלי [י"ג - י"א], "הון מהבל ימעט וקבץ על יד ירבה" - הון שנוצר מהבל, יש מאין וללא מאמץ, יתמעט ויתבזבז במהירות עד שיאבד. וכן הוא בלשון בני אדם מה שבא בקלות הולך בקלות, ולכן, כשאמר "ויברכהו ה' ויגדל האיש", הזור ופירש שלא נתגדל בבת אחת, אלא הלך וגדל בהדרגה עד כי גדל מאוד, כי כאמור, זה עיקר הברכה.

"ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ" (כ"ז - כ"ח)

כשיצחק בירך את יעקב, התחיל בדבר שמימי "מטל השמים", ואח"כ בדבר ארצי "משמני הארץ".

וכשבירך את עשיו, התחיל בדבר ארצי "משמני הארץ יהיה מושבך" וסיים בדבר שמימי "ומטל השמים מעל". מה ראה יצחק לשינוי זה?

בספר "שער בת רבים" הסביר על פי משל.

שדכן מציע שידוך לבחור. אם הבחור הוא בן תורה, למדן, השדכן מתחיל לשבח את אבי הכלה שהוא למדן, אוהב תורה, ירא שמים וכל שאיפותיו הוא רק לחתן בן תורה - ובסוף אומר לו, דע לך שהוא גם עשיר ויש לו עסק גדול וכל מחסורך עליו. אבל אם הוא לא בן תורה, הוא מתחיל הפוך, אבא של הכלה עשיר מופלג, יש לו יכטה ומטוס פרטי, מגרש משחקים ומכון כושר, ובסוף אומר לו שהוא גם יודע ללמוד וירא שמים וכו'.

זה מה שקרה כאן. יצחק שרוח הקודש דיברה מתוך גרונו, הקב"ה רצה שיברך את יעקב קודם דברים שמימים ואח"כ דברים ארציים, שאם אין קמח אין תורה. אבל עשיו, שהיה בעל תאוה ואוהב תענוגי העולם הזה, כיוונו מהשמים שיצחק יברך אותו משמני הארץ יהיה מושבך" - קודם דברים ארציים, ופירש"י איטליה של יוון, ששם יוכל להתענג מהעולם הזה, ולעת מצוא, אם תרצה, יהיה לך גם "מטל השמים מעל".

"יעבדוך עמים" (כ"ז - כ"ט)

ר"ת עמון מואב יון מצרים.

"הוי גביר לאחיד" (כ"ז - כ"ט)

אומר "בעל הטורים", "הוזה" ב' במסורת. אחד כאן, ופסוק נוסף באיוב [ל"ז - ל"ח] "כי לשלג יאמר הווי ארץ". בעל הטורים מוצא את הקשר הפנימי בין מילים זהות שמופיעות בתורה, וזה בא לומר שבזכות יעקב יורד גשם ושלג. אומר הילקוט גרשוני, הקב"ה אומר אם זכית שיהיה לך כסף, תהיה גביר לאחיד - תעזור להם.

"וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'" (כ"ז - כ"ח)

נכנס עמו ריח גן עדן. [רש"י].

שואל רבי שניאור קוטלר, הרי הבגדים היו של עשיו, ומהיכן דבק בהם ריח גן עדן? ומתרגן, כתוב בירושלמי על הפסוק "בגדי עשיו החמודות", שהיה עשיו משמש בהם ככבוד בכהונה גדולה, שבגדים אלו היו לשימוש בזמן עשיית המצוות, וכתוב ב"נפש החיים", שכשאדם מקיים מצוות, מקיף אדם את עצמו באור מיוחד מהקדושה העליונה, והוא חלקו המיועד לו לעתיד לבוא בגן עדן. לפי זה אפשר לומר, שבגדי עשיו, כיון שהיו מיוחדים למצוות כיבוד הורים, דבק בהם אותו ריח גן עדן שהקיפו בשעת קיום המצוה.

"ויאמר ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'" (כ"ז - כ"ח)

הגמרא בתענית [כ"ט]: אומרת, אמר רב יהודה משמיה דרב: כריח שדה של תפוחים. כותבים תוספות, יש מפרשים תפוחים כריח אתרוגים. מה כונת בעלי התוספות בהערה זו? בעל ה"עיון יעקב" מפרש: היה קשה לתוספות מה שכתוב "אשר ברכו ה'", והרי נתקללה האדמה בגלל ששינתה ולא הוציאה עץ פרי שטעם עזו ופריו שווה, והיא הוציאה רק עץ עושה פרי? ולכן תירצו שזה היה עץ אתרוגים שעליהם הגמ' בסוכה [ל"ה]. אומרת שטעם עזו ופריו שווה, וממילא האתרוג לא נכלל בקללה זו, ואדרבה, היא נתברכה שקיימה רצון הבורא יתברך.

"ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'" (כ"ז - כ"ח)

רש"י - "וירח - מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן. כריח שדה אשר ברכו ה' - שנתן בו ריח טוב וזה שדה תפוחים".

מובא בגמרא [שבת פ"א]: אמר ר' חמא ברבי חנינא מאי דכתיב "כתפוח בעצי היער", למה נמשלו ישראל תפוח? לומר מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע. ומשמע מהגמרא כי התפוח מסמל את העשייה לפני השמיעה.

לפי זה מסביר ה"חתם סופר", יעקב הקדים גם הוא נעשה לנשמע, שהרי הוא לא נצטווה ע"י יצחק להביא לו מטעמים ובכל זאת עשה והכין. ולכן יצחק אבינו שהיה סגי נהור מריח ביעקב ריח של 'שדה תפוחים' הרומזים על עשייה לפני שמיעה.

"ויתן לך האלוקים" (כ"ז - כ"ח)

יתן ויחזור ויתן. [רש"י]

אומר ה"כתב סופר", עשירות היא ניסיון גדול לאדם, וכבר נאמר "יש עושר שמור לבעליו לרעתו". ניסיון יותר גדול הוא עושר שנרכש באופן פתאומי, זה עלול לקלקל ולהשחית את האדם. ולכן הברכה שיתן ויחזור ויתן, שהשפע יבוא לאט לאט, ובהדרגה. וכן מצאנו לעיל על הפסוק "ויגדל

האונקלוס "במרמה - בחכמה", משמע שגם לו יש חכמת חיים וגם הוא יודע להתנהג בענייני העולם הזה, לכך "גם ברוך יהיה" טוב עשיתי שנתתי לו הברכות.

"גם ברוך יהיה" (כ"ז - ל"ג)

בעל הקיצור שו"ע מפרש מה הביטוי "גם ברוך יהיה". ומסביר, שלכאורה יעקב בא במרמה, ולמה שהברכות יחולו? אלא, שבגמ' בברכות [ל"ה:] מסופר על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים, ואם תפילתו היתה שגורה בפיו ידע שהחולה יחיה, ואם לא, הוא ידע שמצבו לא טוב. ממרוצת ושטף דיבורו בתפילתו, למד רבי חנינא בן דוסא כי תפילתו התקבלה ברצון. זהו שאמר יצחק כי הוא יודע בוודאות שברכתו תקייה - "גם ברוך יהיה" - שכן ברכתו היתה שגורה בפיו, סימן שהברכה תחול.

"כשמוע עשיו את דברי אביו ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאוד" (כ"ז - ל"ד)
 בספר "מליץ יושר" כתב דברים מבהילים. הצביעות של עשיו צועקת לשמים. מצד אחד, "ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאוד", הוא מביע צער אמיתי ועמוק, הוא יודע את האמת שהאמת לא אצלו, ורק ברכתו של יצחק יכולה להועיל. ומצד שני, מידות מושחתות, רוצח, גנב ונואף, כל העבירות שבעולם. איזו סתירה פנימית באדם. סתירה זו נמצאת גם אצל בלעם. מצד אחד "לא אוכל לעבור את פי ה' לעשות קטנה או גדולה", או "הדבר אשר ישים אלוקים בפי אותו אדבר". ומאידך גיסא, היה זה אותו רשע שבא על אתונו, בעל נפש רחבה, עין רעה ומי שהשיא עצות של מזימה. הרי, שאמונה בלי יראת שמים, היא לבדה אינה תרים בפני המידות.

"ויצעק צעקה גדולה ומרה" (כ"ז - ל"ד)

כתוב בילקוט שמעוני [תולדות קט"ו], ג' דמעות הוריד עשיו הרשע, ודמעות אלו הסבו לנו דמעות שלישי. וקשה, הלא הרבה דמעות שפכו ישראל, ולמה אינן מכריעות את דמעות עשיו. התירוץ הוא, שרוב דמעות אלו - הן מעין דמעות עשיו, היינו אינן לשם שמים, אלא לצרכי עולם הזה, ובפניות זרות ואנוכיות, ודמעותיו של עשיו במקרה זה היו לשם שמים.

"ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" (כ"ז - ל"ה)

יצחק טען, כי ודאי לא היה ליבו של עשיו לשמים, שאילו היה כן, לא היה נכשל ומפסיד הברכות, שהרי שלוחי מצוה אינם ניזוקים. ובזמן ההכנות לכיבוד אב הררה עשיו בעבודה זרה. ואמר ה"חתם סופר", זה מה שאמר יצחק לעשיו "בא אחיך במרמה", שאתה עצמך אשם שוודאי אתה רימית כאשר הראית את עצמך כצדיק, ובוודאי לא היית כזה, שאם היית צדיק וישר, יעקב לא היה יכול לקחת ממך את הברכות.

"ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" (כ"ז - ל"ה)

האונקלוס תרגם במרמה - בחכמה, ולכאורה מדוע נחשבת לקיחת

"ויהי כאשר כילה יצחק לברך את יעקב" (כ"ז - ל')

שואל ה"אור החיים" הקדוש, כל מקום שכתוב "ויהי", אין זה אלא לשון צער. מה הצער שהיה כאן? ומתריץ, התורה מצטערת שיצחק לא בירך את כל הברכות, שהרי הוא גם בירך את עשיו. ואם הוא היה מברך את כל הברכות ליעקב, היתה תקוות אדום נאבדת.

"ויעש גם הוא מטעמים ויבא לאביו" (כ"ז - ל"א)

בספר "נחל אליהו" מובא רמז נחמד. כל הכיבוד אב של עשיו, מטרתו היתה לקבל ברכות, ולקבל חזרה מה שהוא אוהב. וזה נרמז במילים "ויבא לאביו" שנקראת ישר והפוך.

"ואוכל מכל" (כ"ז - ל"ג)

עשיו ביקש מיצחק שיאכל מצידו ויברכו. ענה לו יצחק, שכבר אכל את האפיקומן, כי זה היה בליל הפסח, ואסור לאכול אחריו. ואמר רבי זלמן סורוצקין "מכל" ר"ת כזית מצה לאחרונה. [ועיין מה שנכתב לעיל כ"ז ט']

"ואברכהו גם ברוך יהיה" (כ"ז - ל"ג)

בברכתו ליעקב, סיים יצחק "אורריך ארור ומברכך ברוך" - מי שיקלל אותך, הוא עצמו יהיה מקולל. לכן, כשעשיו בא בצעקה שיעקב רימהו וראוי לקללה במקום ברכה, אומר לו יצחק "ואברכהו" - אין ליסוג מהברכה - "גם ברוך יהיה", אז אני אהיה מבורך, שאם אקללו גם אני אהיה מקולל ח"ו.

"גם ברוך יהיה" (כ"ז - ל"ג)

יצחק אהב את עשיו יותר מאשר את יעקב. אצלו, מה שיעקב לומד תורה ושומר תורה ומצוות, לא היה חידוש. אדם שאין לו ידיעות בהוויות העולם, איש תם ויושב אוהל חובש בית המדרש, מה החידוש שהוא יושב אוהלים. אומר החידושי הרי"ם, יש יותר חידוש בהתנהגותו של עשיו, איש שדה, מעורב עם הבריות ובקי במילי דעלמא, ובכל זאת זהיר בקלה כבחמורה. בחור כזה צריך לקרבו ולכן יצחק חשב לתת לו את הברכות. אבל כששמע שיעקב הקדימו, וברוב חכמה ופיקחות לקח ממנו את הברכות, ראה שהוא לגמרי לא בטלן, ויודע איך להסתדר. עושה עצמו כתם, ובאמת הוא זריז וממולח גם במילי דעלמא על עשיו, לכן "גם ברוך יהיה" - כדאי הוא לקבל הברכות, לא זכה בהן מן ההפקר.

רעיון דומה מביאים בשם רבי ישראל סלנטר, לכתחילה היתה מחשבתו של יצחק לתת הברכות דווקא לעשיו, שחשב, היות ועשיו איש שדה ומסחר ויעקב יושב אהלים, על כרחך יעשו שותפות יששכר וזבולון, ויהנה יעקב ההוגה בתורה מהצלחתו של עשיו. אי לכך חשב, כי את העולם הזה יש לתת דווקא לעשיו, כי יעקב עצמו היושב אהלים לא ידע איך להתנהג בעולם הזה. אבל עכשיו שיצחק גילה שיעקב הוציא ממנו את הברכות במרמה, אמר יצחק לעשיו "בא אחיך במרמה ויקח ברכתך", וכפי שתרגם

"ויעקבני זה פעמיים" (כ"ז - ל"ו)

צריך להבין מהו הלשון "זה"? אומרים המפרשים, באותו הכלי שבישל יעקב את העדשים ביום שאברהם אבינו נפטר, באותו הכלי, לאחר ארבעים ושמונה שנה, בישלה רבקה את המטעמים ליצחק בשעת הברכות, ועשיו הכיר את הכלי שזה אותו כלי, ועל זה התכוון עשיו לומר "זה פעמיים", שעם הכלי הזה עקבני פעמיים.

"הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים ודגן ותירוש סמכתיו" (כ"ז - ל"ז)

סיפר האדמו"ר מגור בעל ה"פני מנחם", שלמד בצעירותו עם אביו בעל ה"אמרי אמת" במסכת גיטין [דף י"ב]. שאל אותו אביו, לפי טענתו של יצחק לעשיו לא מובן המשך דבריו של יצחק "ודגן ותירוש סמכתיו", הרי גם בלי זה אי אפשר לברך את עשיו, כי הוא כבר בירך את יעקב "הן גביר שמתיו לך" ומה שקנה עבד קנה רבו, ותירץ, הגמ' שם אומרת, שבשני בצורת יכול העבד לומר לרבו "או פרנסני או הוציאני לחרות". וא"כ, עדיין היה עשיו יכול להתעקש לקבל ברכה למרות היותו עבדו של יעקב, והתועלת בברכה תהיה - שכאשר תגיע שנת בצורת, יוכל עשיו לתבוע גט שחרור מיעקב. לכן, אמר האמרי אמת, הוסיף יצחק "ודגן ותירוש סמכתיו", וא"כ לא תהיה בצורת, "ולך איפה מה אעשה בני".

"ויאמר עשיו אל אביו הברכה אחת היא לך אבי" (כ"ז - ל"ח)

אדם שמת לו מת והוא יורש אותו, מברך שתי ברכות, ברוך דיין האמת וברוך הטוב והמטיב. א"כ, כשיצחק נתן ליעקב את כל העולם הזה, יצא שלעשיו לא נשאר כלום. וכשיצחק ימות יעקב יברך שתי ברכות ועשיו רק ברכה אחת, אומר עשיו יצא שאני אברך רק ברכה אחת.

ה"צמח צדיק" מו"ז'ניץ ביאר, שאומרים את זה בלשון נחותא ולא בלשון שאלה, וכך אמר עשיו, בגימטריה של המילה יעקב יש שבע פעמים את הגימטריה של שם הוי"ה, ושמונה פעמים הוי"ה בגימטריא יצחק. וזה מה שטען, הרי ברכת את יעקב בשם ה' מתוך שמונה פעמים של שם י-ה-ו-ה שבשמך, וא"כ נשאר לך עוד אחד, אז ברך גם אותי. וזה "הברכה אחת היא לך אבי", הרי נשאר לך עוד שם אחד, בשבילי.

"ויאמר עשיו אל אביו הברכה אחת היא לך אבי ברכני גם אני אבי וישא עשו קולו ויבך" (כ"ז - ל"ח)

שואל רבי אליהו לאפיאן, הרי רק עכשיו טען יצחק שהוא לא יכול לברך, "הן גביר שמתיו לך וכו' ולכה איפוא מה אעשה בני", ומיד הוא מברך אותו "הנה משמני הארץ יהיה מושבך", מה קרה בינתיים שפתאום נמצאה ברכה לעשיו? ומתירן, יצחק רצה לברכו ברכה שעיקרה רחניות, ואחרי שכבר בירך את יעקב, התנצל יצחק לפני עשיו ששוב הוא אינו יכול לברכו. לכך טען לו עשיו "הברכה אחת היא לך", וכי רק ברכה של רחניות ברכה היא אצלך, אני מסתפק בברכה של גשמיות. אם כך, עונה לו יצחק, אם זו הברכה שאתה מחפש, "הנה משמני הארץ יהיה מושבך", ברכה כזו אני יכול לתת לך גם עכשיו.

הברכות של יעקב אבינו כחכמה? בעל ה"שבט מוסר" מתירן בספרו "מנחת אליהו" בשמו של זקן וחכם, יעקב הביא שני גדיי עיזים בפסח, אחד כנגד קרבן פסח ואחד כנגד קרבן חגיגה. וזו היתה חכמתו של יעקב אבינו שנתן לאביו לאכול את קרבן הפסח, וההלכה היא ש"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", ורמז לדבר, "במרמה" בגימטריה "אפיקומן", ואם עשיו יביא לו אוכל, אפילו שיהיה יותר טעים, לא יוכל לאכול. מוסיף בעל ה"שבט מוסר", לכן בירך יצחק את יעקב בברכת טל - "ויתן לך האלקים מטל השמים וכו'", מאחר והיה פסח, והלא בפסח שואלין על הטל. [וע"ע לעיל פסוק ט'].
 "ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמיים" (כ"ז - ל"ו)

שואל המגיד מדובנא, וכי יעקב קרא את שמו, הרי את שמו הוא קיבל מאביו, והיה צריך להיות כתוב הכי קראת את שמו יעקב? ומתירן במושל, בעיר אחת היה עני ואביון, והיה האישי ישר ואהוב בעיני הבריות. לעני זה היו קרובי משפחה בעיר הגדולה, עשירים מאוד. החליט העני לקחת מכתב המלצה ואישור, שאמנם הוא קרובם ולנסוע אליהם, אולי ירחמו עליו. קיבל המלצה מרב העיר, שזה האישי יוסף בן שמעון הוא קרוב משפחתם, ומצווה לסייע לו. יצא העני לדרך, בדרך פגש עוד עני, וצעדו שניהם לעבר העיר הגדולה. סיפר העני לחבירו על מכתב ההמלצה שקיבל כדי לבקש תמיכה מקרוביו. באישון ליל גנב העני השני את מכתב ההמלצה מהעני, הקדים לבוא לעיר והלך לעשיר. העשיר בראותו את המכתב, התמלא שמחה ושילח אותו עם כסף ומתנות לרובו. - כשהוא חזר, הוא פוגש את העני משתרך לאטו לכיוון העיר, תפס אותו העני וביקש לקחתו לדין תורה. העני סירב ואמר לו, מה הבעיה, קח את מכתב ההמלצה, ותיגש לעשיר. אמר לו העני, אם היית ניגש לעשיר בשמך האמיתי, ואני הייתי ניגש לעשיר בשמי האמיתי הייתי מקבל ממנו כהנה וכהנה. אבל עכשיו שאתה רימית ובאת בשמי, א"כ הם כבר נתנו לך את הכל, וא"כ מה נשאר לי. סיים המגיד את הנמשל, עשיו טען כי יעקב בא במרמה, הרי אם היה נכנס אליך ואומר שקוראים לו יעקב, בוודאי לא היית מברך אותו בברכות שהכנת בשבילי, אבל יעקב אמר לך ששמו עשיו, וכבר נתנו לו את הברכות.

"הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמיים" (כ"ז - ל"ו)

ריש לקיש אמר התחיל מחכך בגרונו כמאן דמחייך וזורק רוק מפיו. [מד"ר ס"ו ד'].

מה הקשר בין כעסו של עשיו לרקיקה. רבי ישראל סלנטר הסביר את המדרש ע"פ הגמ' בבבא בתרא [קכ"ו]:

שם מסופר על רבי חנינא שהכריז על אדם שבא לפניו כי הוא בכור, ולתמיהתם של הנוכחים, הוא אמר שהוא זוכר שאנשים שסבלו מכאבי עיניים היו באים לאביו ששלח אותם לבנו, כדי שירפא ברקו את עיניהם של הכואבים,

כי יש סגולה כשבכור רוקק לרפא עיניים כואבות. -

כשעשיו טען שיעקב לקח ממנו את הבכורה והוא הבכור האמיתי, איך הוא יוכל להוכיח זאת באופן מעשי, התחיל לרוק, כאילו אומר, תבדקו את הרוק שלי, ותראו שאני הבכור, שהרוק שלי ירפא עיניים כואבות.

לשבת בשמחה בבית המדרש, וזהו "ויהי הבל", שאין "ויהי" אלא לשון צער, אבל בקין כתוב "היה עובד אדמה", היה לשון שמחה, ששמח שיכול לעבוד את האדמה ולא להיות קשור לבית המדרש.

"וישטום עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו" (כ"ז - מ"א)

רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "יערות דבש" (דרישה) שואל, מדוע כשקצב בא לרב לשאול על בהמה והרב מטרף את הבהמה או העוף, הקצב לא צועק ולא מתרגז ומקבל את פסקו של הרב בהכנעה. לעומת זאת, אם יש לו דין תורה עם מישהו, והרב יפסוק שהוא חייב, יערער ויבזה את הרב, וגם ינסה לא לקיים את פסק הדין. ומתריץ, כשהרב מטרף את הבהמה, רק השואל מפסיד, אבל אף אחד לא מרוויח. אבל כאן שהפסיד כמה זהובים, כואב לו בעיקר על שחבירו יקבלם. וגם כאן אותו דבר, לא אכפת לו על הברכות שלקח יעקב, אין לו שום צורך בברכות אביו, די לו בברכת "על חרבך תחיה", בכך הוא מוצא סיפוק נפש מלא. על מה הוא שוטם את יעקב? "על הברכה אשר ברכו אביו" - עינו צרה בזה שאחיו נתברך.

"יקרבו ימי אבל אביו" (כ"ז - מ"א)

יום אחד פרצה בבית המדרש של בריסק מחלוקת בין שני אבלים אומרי קדיש, כל אחד מהם רצה לעבור לפני התיבה. והגיעו הדברים עד כדי תגרת ידיים, מכות וזוב דם. בינתיים הגיע לביהמ"ד רבי יושע בער בעל "הבית הלוי", וכשראה את הנעשה וכששמע על מה פרצה המריבה, נזף בשניהם ואמר, הנה עכשיו התחוויר לי הפשט בפרשתנו, כתוב "יקרבו ימי אבל אביו", למה עשיו היה צריך לדחות את זממו לכל כך הרבה זמן, וכי לא יכל ברנש כעשיו לסדר את חשבונו עם יעקב בו במקום? אלא, כידוע, עשיו בשאלותיו ששאל את אביו היאך מעשרין את התבן, העמיד עשיו פנים של ירא שמים כביכול, ולכן בחר בימים של "ימי אבל אביו", שהם הימים הטובים ביותר לפתוח בה מחלוקת למשל על התפילה לפני התיבה, להתפלל לפני העמוד ולומר קדיש. יעקב ירצה לעבור לפני התיבה, ועשיו ירצה לעבור לפני התיבה, ויהיה מקום לתגרה ויוצרו שני צדדים, במבוכה הזאת ייהרג יעקב ויהיו עוד כאלה שיצדיקו את עשיו שרצה לזכות את אביו בעולם הבא ודרך אחרי מצוה זאת. ההזדמנות הנוחה ביותר כדי להתחשבן ולהתנפל על אח.

"יקרבו ימי אבל אביו ואהרגה את יעקב אחיו" (כ"ז - מ"א)

לכאורה, הלשון "אבל" הוא תמוה, היה יכול להיות כתוב ימי פטירת אביו? ועוד, מדוע עשו תולה את הריגת יעקב באבלו של אביו? על השאלה השניה מתריץ רש"י שלא רצה עשו לצער את אביו. תירוץ נוסף מתריץ ה"כלי יקר", כל זמן שיעקב היה עסוק בלימודו, ידע עשיו שיש מלאך ששומר ומגן עליו שלא יוכל להזיקו, אבל מרגע שיקרבו ימי אבל יצחק, הרי יעקב יהיה אבל ולאבל אסור ללמוד תורה, וממילא יוכל להורגו. הבית ישראל היה אומר, כי תורה מגנא ומצלא רק אם לומדים מתוך שמחה. והביא ראייה לדבריו, מדברי הכלי יקר שאומר, שעשיו תלה את הדבר בימי "אבל אביו", כי לאבל אסור לעסוק בתורה, וכשיעקב לא יעסוק בתורה לא יהיה דבר המגן עליו ויוכל להרגו. ולכאורה קשה, כלום חסר מה

"משמני הארץ יהיה מושבך ומטל מעל" (כ"ז - ל"ט)

"משמני הארץ יהיה מושבך - זה איטליה של יון". [רש"י]

מה רוצה רש"י להדגיש בזה? אומר הרבי ר' העשיל, לרש"י היה קשה, והרי הכל ניתן ליעקב ולא נשאר כלום, וא"כ איפה המקום שנקרא משמני הארץ שנתן לעשיו, הלא כבר נאמר ליעקב "ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ". לכן פירש רש"י, זו איטליה של יון, שהגמ' בשבת [נ"ו] אומרת, בשעה שנשא שלמה את בת פרעה, ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שרטון, ועליו נבנה כרך גדול שברומי וזו איטליה של יון. א"כ, לא היתה איטליה ארץ בעת ההיא כשיצחק בירך, ולא היתה כלולה בברכת יעקב.

"והיה כאשר תריד" (כ"ז - מ"ב)

בתורה יש תרי"ג מצוות, ואסור להוסיף עליהם אפילו מצוות אחת. ואם תרצה להתחכם ולהוסיף מצווה, "והיה כאשר תרי"ד", שתוסיף מצווה על התרי"ג, זה תחילה של "ופרקת עולו". כי בפעם אחרת תעשה על דעת עצמך ותוריד מצווה מהתרי"ג, וזה הפריקת עול.

מסופר על מקום לימודים, שנעלמו חפצים בחדרים. ניגשו הבחורים למשגיח, ושאלוהו מה לעשות. אמר להם, שימו עין לראות אם יש משהו חריג. - יום אחד הם שמים לב, שבחור עובר בין החדרים ומנשק כל מזוזה ומזוזה, וכך מידי יום. אמר להם המשגיח, כנראה זה הוא, ואכן התברר שזה היה הוא. וההסבר הוא פשוט, כשאדם מוסיף על עצמו דברים מיותרים, הוא בעצם רוצה לכסות על משהו מסוים. יש לו על מה לכסות...

"והיה כאשר תריד" (כ"ז - מ"ב)

כתב בספר "מגדנות", רש"י מפרש שכאשר יעברו ישראל על התורה, יפרוק עשיו את עולו של יעקב. ורמז לזה, אם תוריד מהתיבות "עשו איש צידה" שהן בגימטריה שבע מאות תשעים ושש, את תיבת "יעקב" שהיא בגימטריה מאה שמונים ושנים, יישארו שש מאות וארבע עשרה - תרי"ד. נמצא עשיו באחת יותר מתרי"ג מצוות של ישראל, שהן שש מאות ושלוש עשרה מצוות, ולכן יתגבר חלילה עשיו על יעקב.

"והיה כאשר תריד ופרקת עולו" (כ"ז - מ"ב)

כותב המהרי"ל דיסקין, ידוע מאמר חז"ל כל מקום שנאמר והיה הוא לשון שמחה, [ויק"ר י"א - ז'] ולכאורה מה שמחה שייך כאן? ויש לפרש, הדנה יש הרבה אנשים שרצונם וחפצם לעסוק בתורה ובמצוות כל היום ורוב הלילה, אבל טרדת הפרנסה מפריעה להם מאוד למלאות את מבוקשם, וכל פעם מצטערים כשצריכים לעמול ולהביא טרף לביתם, ובשמחה רבה היו מוותרים על כל עבודתם אילו לא היתה להם דאגת הפרנסה והיו יושבים ועוסקים בתורה כל היום בשמחה רבה. ולא עליהם התכוון יצחק בברכתו "והיה כאשר תריד", אלא התכוין לאלה אשר מעדיפים לעסוק במסחר, ושמחים שלא צריכים לשבת כל היום בבית המדרש, וזהו "כאשר תריד" ממך עול תורה ומצוות, אז ח"ו ישלטו עשיו. וכמו כן מצאנו בפסוק "ויהי הבל רועה צאן", שהבל היה בצער שהוא צריך להיות רועה צאן במקום

וא"כ, מה שיתכן שיצא טוב מעשיו, זה דווקא אם יהיה יעקב. שרק ע"י יעקב וזרעו, יכול להיות שיתגייר זרע עשיו. וא"כ, אם ייהרג יעקב, לא יוכל לצאת מעשיו כלום. וזה שאמרה רבקה ליעקב, אם תיהרג, אהיה שכולה משניכם, שלא יוכל לצאת דבר טוב מעשיו, ואף אם יחיה עשיו, אני אהיה שכולה גם ממנו.

"קצתי בחיי מפני בנות חת" (כ"ז - מ"ו)

כשרבקה קוראת ליעקב ואומרת לו לברוח, כותבת התורה שהסיבה "הנה עשיו אחיך מתנחם לך להורגך", אבל כשרבקה אומרת את הענין ליצחק, היא נוקטת בסיבה אחרת "קצתי בחיי מבנות חת", לכאורה מדוע לא אמרה ליצחק את הסיבה האמיתית, שהיא מפחדת שעשיו יהרוג את יעקב? מתרצים בשם אחד הגדולים, מהיכן ידעה רבקה שעשיו רוצה להרוג את יעקב? היא קיבלה זאת בנבואה, וא"כ היתה צריכה לבוא לבעלה ולגלות לו שראתה בנבואה על הסכנות הצפויות ליעקב, רק זה לא נאה שאשה תבוא לבעלה ותגלה את מה שהוא עצמו עדיין לא יודע, ותציג את עצמה כיותר חשובה ממנו, אין זו שפה נקיה ולכך לא מדברים לבעל! איזו עדינות נפש.

ה"אור החיים" מתרץ, רבקה לא רצתה לגלות את הטעם האמיתי, כי אז היתה עוברת על איסור רכילות, ולכן חיפשה תירוץ לשלוח אותו, ורק ליעקב סיפרה את הסוד, כדי לא לעבור על "לא תעמוד על דם רעיק".

"ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען" (כ"ה - א') אומר ה"חפץ חיים": כאשר אדם מבקש להשפיע על ילדיו ללכת בדרך טובים, ולמנוע אותם מללכת בדרך חטאים, ינהג כמו שנהג יצחק, בנזעם וברפות ולא יעשה זאת ברוגזה ובכעס. תחילה: "ויברך אותו", אחר כך חזר פנה אליו בבקשה: "לא תקח אשה מבנות כנען". אחר כך חזר והרעיף עליו אהבה וברכות: "ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך".

"אם יעקב ועשיו" (כ"ה - ה')

איני יודע מה מלמדנו. [רש"י]

יש מתרצים על שאלתו של רש"י, כתוב בגמרא [יבמות ק"י]. הרוצה לישא אשה יבדוק באחיה. יעקב לא ידע - למי לָכֵן דומה, לעשיו או למישהו אחר, וזה כוונת הפסוק יעקב לא ידע על לבן אִם דומה ליעקב אִם דומה לעשיו.

עוד ראיתי מסבירים, יעקב לא שאל מדוע הוא נשלח ללבן שהוא רשע, ולמה אביו לא פחד שילמד ממעשיו? לכן התורה מדגישה "אם יעקב ועשיו", שעדיין היה כשר, ולכן הוא הקדים את השם יעקב, שעדיין היה דומה ליעקב.

ביאור נוסף, הנה לכאורה למה יצחק רצה לשלוח את יעקב ללבן, הרי אם "רעות בנות כנען", א"כ גם לבן הוא רשע, ומנין לנו שיעקב ימצא שם זיווג טוב. אלא זה מה שכתוב כאן, "לבן וכו' אחי רבקה אם יעקב ועשיו", טבע משפחה זו להיות הטוב והרע מעורבים בה, וכשם שרבקה היתה מזרע רשע, וגם בין בניה יש רשע, כך יתכן שבזרעו של לבן תמצא בת צדקת שראויה ליעקב.

ללמוד בימי האבלות, מדברים המותרים? אלא, מכאן משמע שכשלומודים בלי שמחה, חסר בחפצא של הלימוד, ואין בכח כזה לימוד להציל הש"ך על התורה מפרש, שכונת עשיו הרשע היתה: אם אהרוג את יעקב עכשיו, אצטרך להתאבל עליו, וכשימות אבי, ג"כ אהיה מחויב להתאבל פעם אחרת. מוטב שאמתין עד שיקרבו ימי אבל אבי, אז אהרגו ואתאבל על שניהם פעם אחת ולא פעמיים.

סמך להסברו של הש"ך מובא בדברי ה'חזקוני' על הפסוק "למה אשכל גם שניכם יום אחד", רש"י ביאר שהכוונה על עשו ויעקב ששניהם ימותו ביום אחד, אבל ה'חזקוני' מבאר: גם שניכם - אביך ואתה (יעקב)... ואז אהיה שכולה ביום אחד מבעלי ומבני.

"ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדול" (כ"ז - מ"ב)

ברוח הקודש נאמר לה מה שעשיו מהרהר בליבו. [רש"י].

ויגד לרבקה בגימטריה "ברוח הנבואה הגידו לה זה". וזה שנאמר בירמיהו [מ"ט - י"ז] "כי אני חשפתי את עשיו גילית את מסתרי".

"עד אשר תשוב חמת אחיך עד שוב אף אחיך ממך" (כ"ז - מ"ד - מ"ה)

רבי איצלה מוואלוז'ין אומר, סימן לו לאדם לדעת אם חבירו כועס עליו, שיבדוק את עצמו אם יש לו כעס על חבירו. אם לא, אם הוא מוצא שליבו שלם עם חבירו, זה סימן כי גם לב חבירו שלם עמו. אבל אם הוא כועס, סימן שגם חבירו כועס עליו, ודבר זה מפורש בפסוק במשלי [י"ט - כ"ט] "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". כוח זה של הדדיות, אינו רק במעשים ופעולות המתבטאים כלפי חוץ, אלא גם בהרגשות הלב הסגורות במעמקי ליבו של האדם. זה שאמרה רבקה ליעקב "וישבת עמו ימים אחדים עד אשר תשוב חמת אחיך", עד שעשיו יפסיק לכעוס. ומהיכן ידע זאת, מי יגלה לו? "עד שוב אף אחיך ממך", עד שינוח כעסך על אחיך, שמהרגע שאתה לא תהיה מרוגז, גם אחיך לא יהיה מרוגז.

דבר זה רמוז גם בגופם של המילים "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". ברוב האותיות, אין הנגלה והנסתר שווים. למשל, באות א' - הגלוי הוא א' והנסתר לף - והגימטריה של הגלוי והנסתר אינם שווים. אבל באותיות "מים", הנגלה והנסתר שווים במספרם. מ' היא האות הגלויה - והאות הנסתרת אף היא ס', וכן האות י', האות הגלויה היא י' והנסתרות הם - וד, שהגימטרייה של שניהם היא עשר, וזהו הפירוש "כמים", כמו האותיות מים, הפנים לפנים, אותיות דומות ושוות, פני הנגלה והנסתר שווים. כן לב האדם לאדם, שיהיה דומה הנסתר, הוא הלב, לפה שהוא הנגלה, ולא ידבר אחד בפה ואחד בלב. וכן כמו מים, שהאותיות ביניהם שווה, כך יהיה האדם כלפי חבירו, ובכך יביא שליבם ונפשם יאהבו זה את זה למרות מה שהיה עד כה.

"למה אשכל גם שניכם יום אחד" (כ"ז - מ"ה)

שואל הרב מבריסק, בשלמא על יעקב רבקה מצטערת שימות, אבל למה דאגה אם עשיו ימות. ומתריך, רש"י הרי פירש "שני גויים" אלו אנטונינוס ורבי - א"כ מצאנו שגם מעשיו יצאו טובים וכמה גרי צדק חשובים יצאו מבני בניו. וכמו עובדיה הנביא, שהיה גר אדומי, בניו של המון, אנטונינוס.

אלא מלמד שנמחלו לו כל עוונותיו. מכאן לחתן שמוחלין לו עוונותיו [ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג]. הקשה גדול אחד, וכי לא היה ממי ללמוד דין זה לחתן, אלא מעשיו. ותירץ, שהפסוק בא להשמיע, שאפילו חתן כעשיו, ג"כ מוחלין לו עוונותיו.

"ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם" (כ"ה - ט)

מחלת - שמחל לו הקב"ה על כל עוונותיו. [מד"ר ס"ז י"ג].

ה"חתם סופר" אומר, כי לא יתכן שרשע גדול כמו עשיו, יימחלו לו עוונותיו. אלא כך יש לפרש, אדם המאבד את עצמו לדעת, קוברים אותו מחוץ לגדר. ולכאורה, הרי יום המיתה מכפר, וא"כ נתכפר במיתתו. והתשובה, שאדם שלוקח את כפרתו של הקב"ה, את המיתה, ומזלזל בה - אין לו כפרה. כעין זה יש לומר לגבי יום החתונה: אם ביום החתונה אדם עושה רצון ה', נושא אשה טובה ונהג בדרך התורה, אכן יום זה הוא יום מחילה. אבל עשיו, הרי לקח את מחלת על נשיו, ובוודאי לא נהג כרצון ה', ולאדם כזה בוודאי שלא היתה לו כל מחילה ביום זה.

באוצר ידיעות מביא בשם מהר"י פינטו, שאין הכוונה שמוחלים על עוונותיו לגמרי, אלא הם כמונחים בקופסה ונסתמים שם לראות מה יהא בסופו. אם אחר נישואיו ילך בדרך ישרה, ימחלו לו עוונותיו לגמרי, ואף יחשבו לו כזכויות. אבל אם אחר נישואיו ישוב לכסלה ויחטא לה', מגלגלים עליו עוונותיו הראשונים.

"על נשיו לו לאשה" (כ"ה - ט)

החיד"א שואל, שלכאורה המילה "לו" מיותרת, והיה די אם היה כתוב ויקח את מחלת בת ישמעאל לאשה. ומתירץ, הגמ' בסוטה [פ:] אומרת, אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו. ועל זה הגמ' שואלת, הרי למדנו שארבעים יום קודם יצירת הוולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני? ומתרצת הגמ', כאן בזיווג ראשון, כאן בזיווג שני, שזיווג שני הוא לפי מעשיו, משא"כ זיווג ראשון הוא גזירת הקב"ה. וזה הפירוש כאן, "על נשיו", הרי היו לו כבר נשים, וא"כ מחלת לא היתה זיווגו הראשון, אלא "לו לאשה" - לו, בדומה לו, רשעה כמותו הראויה לו לפי מעשיו.

"וילך עשיו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נבות על נשיו לו לאשה" (כ"ה - ט)

על נשיו - הוסיף רשעה על רשעותו (ר"ל מרשעת על מרשעות שהיו לו) שלא גירש את הראשונות. [רש"י].

בספר "ציוני התורה" מביא משל למה הדבר דומה, לאחד שהגיע לרופא להיבדק, אמר לו הרופא שלפי תוצאות בדיקות הדם הוא חייב להתחיל בדיאטה כבר מהיום, ואם לא, הרי שהוא בסכנת חיים. שאל את הרופא, מהי הדיאטה? ענה לו הרופא, הנה הדיאטה, בבוקר תאכל שתי פרוסות לחם מקמח מלא עם כך וכך וירקות, בצעריים מנה אחת של עוף עם תוספת אחת בלבד, ובערב ג"כ שתי פרוסות לחם מקמח מלא עם קצת גבינה וירקות ללא הגבלה. שמע אותו אדם ורשם את הדברים. כשעמד בפתח לצאת מן החדר, שאל את הרופא, רק דבר אחד אני רוצה לדעת, את התפריט שהכנת לי, לאכול לפני הארוחה או אחרי הארוחה? כך גם עשיו שהיו לו כבר כמה רשעיות, הלך ונשא את מחלת בת ישמעאל, כי אביו מקפיד שלא ישא כנענית.

"ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם" (כ"ה - ט)

במדרש רבה [בר"ר ס"ז י"ג] מובא מחלוקת על שמה של מחלת. ר' יהושע בן לוי אמר, שנתן דעתו להתגייר. מחלת - שמחל לו הקב"ה על כל עוונותיו. בשמת, שנבסמה דעתו עליו. אמר רבי אלעזר, אילו הוציא את הראשונות יפה היה, אלא "על נשיו", כאב על כאב, כאילו מחלה על מחלה. ולפי"ז אמר רבי יהושע לייב דיסקין שיש לדון מה הניקוד על מחלת, בקמין או בפתח. ולכאורה הדבר תלוי במחלוקת התנאים שבמדרש, לדעת רבי יהושע בן לוי הדורש מחלה כמחילה וסליחה, הניקוד יהיה קמין, כמו הביטוי מחול לך. אך לפי ר' אלעזר שדורש את זה כמחלה - צריך לנקד את אות מ' בפתח, כמו המילה מחלה. וא"כ, איך שיקרא לא משתבש. ולמעשה אומר ר' יהושע לייב, הרוצה לצאת ידי שתי המסורות, יוכל לקרוא בשני הצורות, פעם לעולה לשביעי, ופעם למפטיר.

"ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם" (כ"ה - ט)

הגמ' דורשת על המילה "מחלת", וכי מחלת שמה, והלא בשמת שמה,

הזכויות שמורות למחבר

הרב יוסף זריצקי שליט"א

דרוש חכם לב

היודע את ערך זיכוי הרבים בלימוד התורה

ומוכן לתרום את הוצאת הספר "מדשן ביתך"

המלא וגדוש יותר מרבבה

פנינים ורעיונות נפלאים ומתוקים

המיועדים לדרשנים, מגידי שיעורים, מרצים

ושאר מזכי הרבים וכמובן לכל אוהבי תורה ומבקשיה

ניתן לפנות בטלפון 054/8484044

נערך לדפוס לע"נ המחנך

רבי דוד בן רבי חיים הכהן עדני זצ"ל

נלב"ע כ"ח בניסן תשע"ד.

לרפואת רעייתו הרבנית

סגולה בת שרה זוהרה תחי'

ולע"נ אחיו בעל-הייסורים

ראש ישיבת נתיב השבים באר-שבע הגה"צ

רבי שלום בן רבי חיים הכהן עדני זצ"ל

נלב"ע כ"ו בניסן תשע"ו.